

Dezső Krisztina – Méreg Martin – Pálmai Dóra – Polyák Petra

Az Erzsébet Tudományegyetem ünnepi, tudományos és kulturális eseményei

Az egyetemi naptár bővelkedett az oktatás-kutatás hétköznapi tevékenységeit megtörő ünnepi alkalmakban. A tanév ünnepélyes megnyitása és lezárása, az eredményes munkát bizonyító doktoravatások vagy éppen a prominens pártfogókat ünneplő díszdoktoravatások stb. a közösség életének kitüntetett eseményei voltak. Az ünnep megélése, a közös sikerek és a társas együttlét (a hivatalos ceremóniákon túli szórakozás, evés-ivás) öröme a közösség összetartozásának élményét nyújtották.¹ Az ünnepek és a mindennapi oktatómunkán túlmutató tudományos, kulturális rendezvények, programok egy szűkebb-tágabb egyetemi közösség tagjainak találkozáspontjai voltak, melyek rituáléi formális és informális lehetőséget kínáltak az egyéni és intézményes teljesítmények megvitatására (felmagasztalására), a tagok közti hierarchia szimbolikus megjelenítésére, egyúttal a közösség stabilitásának megerősítésére.² E programok azonban sosem pusztán privát összejöveteleket jelentettek, hanem nyitottak voltak az intézményt körülvevő szűkebb-tágabb nyilvánosság (szülők, patrónusok, a politikai, tudományos, kulturális közélet prominens alakjai stb.) előtt, sőt, az egyetem tekintélyes vendégek meghívásával, a városi lakosság bevonásával és széleskörű híradásokkal tudatosan igyekezett növelni e rendezvények láthatóságát, annak érdekében, hogy kiválóságát, elért teljesítményeit minél szélesebb körben megismertesse.

Tanévnyitók

Az Erzsébet Tudományegyetem (ETE) tanévnyitó ünnepi közgyűlésére általában október elején–közepén került sor. Noha az ideiglenes budapesti működés idején az Egyetemi Tanács úgy határozott, hogy a tanévnyitót minden évben szeptember 22-én, azaz az „*egyetem száműzetésének*” napján³ fogja tartani, utóbb – főként szervezési nehézségek miatt – a kijelölt időpontot nem tudták tartani.⁴

1. kép – Az 1930. évi tanévnyitó

1 VEREBÉLYI 2004. 16–17. A tanulmányban hivatkozott források és szakirodalom bibliográfiáját lásd jelen lapszám 167. oldalán, a képek jegyzékét pedig a 160. oldalon.

2 KIRWAN 2019.

3 1919-ben ezen a napon vette át Pozsonyban a csehszlovák kormány által kiküldött bizottság az egyetem épületeit és felszerelését, mellyel végérvényesen ellehetetlenült az oktatás az orvosi és a bölcsészkaron.

4 PTE EL VIII.1.a. ETE tanácsulése, 1921. július 6., 7. pont.

A tanévnyitó ünnepség két részből állt: katolikus, protestáns és izraelita istentiszteletből, valamint az ünnepélyes közgyűlésből. Utóbbi a leköszönő rektor beszámolójával kezdődött, aki megemlékezett az elhunyt vagy távozó oktatókról és alkalmazottakról, köszöntötte az újonnan belépőket, valamint beszámolt az előző tanév legfontosabb – első-sorban az egyetem fejlődését demonstráló – eseményeiről (magántanári képzésekről, látogatásokról, kitüntetésekéről, rendezvényekről stb.), nem feledkezve el az (ünnepélyen is helyet foglaló) állami szervek és a város felé nyújtott gesztusokról és köszönetnyilvánításokról.⁵ Végül felidézte a kezdődő tanév rektorának és dékánjainak megválasztására vonatkozó döntéseket, akiket ezt követően a rektori és dékáni láncok ünnepélyes átadásával beiktattak tisztségükbe.

A rektorok és dékánok megválasztása

Az autonómiából fakadóan az egyetem maga választotta rektorát és dékánjait. A rektori és dékáni tisztséget egy-egy tanévre az egyetem valamely nyilvános rendes tanára tölthette be. Megválasztásukra rendszerint júniusban került sor. A dékánokat a kari tanács, a rektort a dékánválasztó kari tanácsüléseken kiküldött négy-négy rektorválasztó elektor választotta meg titkos szavazással és általános szavazattöbbséggel. A választás kultuszminiszteri megerősítését követően az új rektor és a dékánok a tanév első napjával kezdték meg hivatali működésüket, ünnepélyes beiktatásukra a tanévnyitó ünnepi közgyűlésen került sor.

A rektort minden évben más karból választották, sorrendjüket az egyetem szervezeti szabályzata határozta meg. A sorrend azonban csak az orvosi és a bölcsészkar 1918-as kiépülésével nyert jelentőséget, az egyetem működésének első négy tanévében a jogi kar dékánja volt egyszemélyben az egyetem rektora is. 1918-tól a rektori tisztséget sorrendben a jogi, az orvosi, majd a bölcsészkarból választott professzorral töltötték be (az Evangélikus Hittudományi Karról - vélhetően a távolság miatt is - nem választottak rektort). Ettől mindössze egyszer tértek el: az 1921/22-es tanévre a jogi kar még ideig-óráig tartó pozsonyi tartózkodása miatt és a Pécsre költözés hatékonyabb lebonyolítása érdekében orvoskari rektort választottak (a következő tanévben pedig jogi karit). Az 1941/42-es tanévben pedig annak ellenére megtartották a sorrendet, hogy a bölcsészkar működése éppen „szünetelt”. Ekkor a kar fenntartásához való ragaszkodás kifejezéseképp az egykori bölcsészkar professzort, Vargha Damjánt választották rektornak. Szimbolikusnak tekinthető a pécsi jogakadémiairól az ETÉ-re átkerülő Mihálffy Ernő 1924/25-es tanévi rektorátusa is, a leköltözést követő tanévben ugyanis szándékosan pécsi oktatót választottak.

Mansfeld Géza, az 1934/35-ös tanév rektora a következőképp fogadta beiktatását a leköszönő Pázmány Zoltántól:

„Méltóságos Prorektor Úr! Mélységes hálával köszönöm a magam és a Dékán urak nevében a beiktatást és azokat a meleg szavakat, amelyekkel bennünket kitüntetni méltóztatott. A tovarohanó élet kapujában két vándor: A Múlt és a Jövő[,] íme egy percre összetalálkoznak, egymás szemébe néznek és kezét szorítanak. Ez a kézszorítás szent fogadalom, hogy a múlt megszentelt emlékeit mindenkor tiszteletben tartom és hogy egyetemünkön minden új eszme fundamentuma a jövőben is csak a tradíciók kösziklője lesz. Ezt a láncot pedig, melyet mély hálával szívemben, mint az egyetem legnagyobb ékességét most Méltóságodtól átvettem – ígérem[,] sohasem

⁵ PTE EL VIII.101.b. 14/1928–29. Tanévnyitó ünnepély előkészítése (1928–29).

*fogom csupán díszként viselni, hanem ebben a láncban – amint azt elődeimtől tanultam – mindig csak a kötelességteljesítés jelképét fogom látni.*⁶

Ezt követően beiktatták az új egyetemi tanácsot, majd az új rektor évnyitó beszéde, illetve tudományos értekezése, végül pedig az új hallgatók fogadalomtétele következett.

A közgyűlést pedig az új rektort adó kar dékánjának hallgatóságához intézett beszéde, intelmei zárták. E program a húszas években akár két óránál is tovább tartott, ezért 1930-ban a közgyűlés és általában az egyetemi ünnepségek hosszát másfél órában maximálták, a tudományos előadás 40 percnél, az egyéb előadások pedig 20 percnél nem tarthattak tovább. *„A tapasztalat ezt a korlátozást annyira szükségessé teszi, hogy további indoklást feleslegesnek tartok*” – érvelt a javaslatot előterjesztő és a hosszára nyúló díszbeszédekben talán kissé megfáradt Molnár Kálmán jogászprofesszor.⁸

A tanévnyitó közgyűlésen elhangzott beszédek az egyetem minden évben füzetekben adta ki, de a helyi sajtó is rendszeresen közölt hosszabb-rövidebb kivonatokat az ünnepségről szóló tudósításaiban. Az egyetem és a hallgatóság jelenét és jövőjét értékelő beszédekben magától értetődően felbukkantak aktuálpolitikai reflexiók is, például a nemzeti-hazafias kötelességek teljesítése, a keresztény valláserkölc, a nemzeti és vallásos szellemen művelt tudomány kérdései vagy éppen a bolsevizmus „vörös kísértése”. Az egyetemfejlesztés problémái mentén a trianoni békeszerződés traumája és a Kárpát-medencei kultúrförlény eszméje is megjelent, a kezdeti revíziós sikerek feletti lelkesedést azonban hamar a második világháború mielőbbi befejezésének kívánsága váltotta fel. Nagyobb feltűnést Prinz Gyula beszéde keltett 1936-ban: a lelépő rektor ugyanis a tanszabadságot a *„legtiszteltebb emberi és állampolgári szabadságjogok egyikének*” nevezve egyértelműen a numerus clausust bírálta.⁹ Molnár Kálmán 1941-es hallgatókhoz intézett szövegét pedig vélhetően – noha expliciten nem utalt rá – az alig másfél hónappal korábban kiadott harmadik zsidótörvény (és általában a szélsőjobboldal előretörése) inspirálhatta. A jogi kari dékán ugyanis arra szólította fel a pécsi egyetem diákjait, hogy *„mindig és minden körülmények között emberek, emberséges emberek legyenek*”, politikai kérdésekben tájékozódjanak alaposan és ne üljenek fel a *„nagyhangú propagandának*”.¹⁰

A tanévnyitóra a kormányzót, a felsőoktatás állami irányításának prominenseit, a társegyetemek képviselőit, egyházi méltóságokat, valamint Pécs vezető tisztviselőit, országgyűlési képviselőjét, illetve az egyetem tekintélyes támogatóit stb. is meghívták. Miniszteri vendég két alkalommal tisztelte meg az ünnepet: 1923-ban, az első pécsi tanév-

Az új hallgatók fogadalmá

„(...) fogadom, hogy az egyetemi törvényeket meg fogom tartani, az egyetemi hatóságok iránt engedelmességgel és tisztelettel fogok viselkedni, az egyetem rendje ellen irányuló mindenféle mozgalomtól tartózkodom, tanulmányaimat szorgalmasan végezni törekszem, a nemzethűség ellen nem vétek.”⁷

⁶ PTE EL VIII.101.b. 62/1934–35. Tanévnyitó ünnepély előkészítése.

⁷ PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1934. május 30., 25. pont.

⁸ PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1930. március 27., 16. pont.

⁹ Prinz Gyula dr. lelépő rektor feltűnést keltő beszéde a numerus clausus ellen. *Pécsi Napló*, 1936. szeptember 22. 3.

¹⁰ A pécsi Erzsébet Tudományegyetem tanévnyitó közgyűlése. *Dunántúl*, 1941. szeptember 24. 5–6. Molnár Kálmán „zsidókérdésről” alkotott politikai nézeteivel összefüggésben részletesen lásd: SCHWEITZER 2018. 169–182.

nyitón Klebelsberg Kuno,¹¹ 1934-ben pedig a jogi kar új épületének átadásával egybekötött ünnepi közgyűlésen Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter is felszólalt.¹² Megszokott volt, hogy a meghívottak kimentették magukat vagy csak képviselők útján vettek részt a rendezvényen, az azonban meglehetősen nagy megütközést keltett, amikor az 1924. évi tanévnyitóról éppen a saját kollégák, a soproni Evangélikus Hittudományi Kar képviselői hiányoztak. Bár a kar prodékánja sietett leszögezni, hogy a távolmaradást pusztán a takarékoság indokolta, ti. nem akarták vállalni a leutazás költségeit, az is felmerült, hogy a soproni professzorok így kívánnak tiltakozni az ellen, hogy még mindig nem született egyértelmű állásfoglalás abban a kérdésben, vajon az Egyetemi Tanács evangélikus hittudománykari tagjainak részt kell-e venniük az évnyitó előtt tartott katolikus Veni Sancte-n.¹³ Erre vonatkozó későbbi határozat nem ismert, annyi azonban bizonyos, hogy a soproni kar dékánja és prodékánja – mint az Egyetemi Tanács tagjai – minden évben megkapták a Veni Sancte-n való részvételre felszólító rektori leiratot, illetve rendszeresen felkérték a tanévnyitó istentiszteletet celebráló evangélikus lelkészt, hogy azt ne a Veni Sancte időpontjában tartsa, hogy azon a soproniak is részt tudjanak venni.¹⁴ A „figyelmesség” 1932-től lett rendszeres: az evangélikus és református egyházak ugyanis megpróbálták elérni, hogy a tanévnyitó és -záró meghívóin ne csak a katolikus Veni Sancte és Te Deum legyen feltüntetve, hanem a protestáns templomokban tartandó istentiszteletek időpontja is, ezt azonban az Egyetemi Tanács elutasította, mert el kívánta kerülni, hogy az izraelita istentisztelet időpontját is fel kelljen tüntetnie. „Cserébe” azonban helyt adott az Evangélikus Hittudományi Kar kívánságának, hogy ezentúl az evangélikus és református istentisztelet is hivatalos istentiszteletnek minősüljön, vagyis a katolikus mise egy órával korábban, 9 órakor, az evangélikus és református istentisztelet 10 órakor, az ünnepi közgyűlés pedig 11-kor kezdődjön.¹⁵

A prominens meghívottakon túl az egyetem a hallgatók minél nagyobb létszámú megjelenésére is számított, azonban a harmincas évek második felére nagy részük el-elmaradt a hivatalos ünnepekről. Scipiades Elemér, az 1937/38-as tanév rektora a megoldást a részvétel kötelezővé tételében látta, ám – a rektori felszólítások hatékonyságának ismeretében és a társegyetemek ünnepélyeinek díszes külsőségeit is ellesve – a tanévnyitó ünnepélyesebbé tétele érdekében inkább azt javasolta, hogy ezt követően az Egyetemi Tanács a hallgatói egyesületek zászlói alatt vonuljon a Veni Sancte-ra, majd a templomból vissza az egyetemre. Hét egyetemi bajtársi egyesület vezetőségét és tagjait kérték fel a közreműködésre, így már ez is jelentősen növelte a résztvevők létszámát.¹⁶ A hallgatói részvétel növelésének másik lehetősége lett volna, ha az új diákok ünnepélyes beiktatásán és fogadalomtételén való részvételt kötelezővé teszik. Az erről szóló orvoskari javaslatot azonban 1942-ben végül elvetették, lehetetlennek látszott ugyanis, hogy a jogi karra kü-

11 Az egyetem ünnepélyes megnyitása. *Dunántúl*, 1923. október 16. 2.

12 Hóman kultuszminiszter jelenlétében tartotta tanévnyitó közgyűlését és avatta fel az új jogi kar épületét a pécsi Erzsébet Tudományegyetem. *Dunántúl*, 1934. október 16. 3–6.; Hóman Bálint kultuszminiszter jelenlétében avatták fel az Erzsébet Tudományegyetem új jogikari épületét. *Pécsi Napló*, 1934. október 16. 3–6.

13 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulása, 1924. október 29., 9. pont.

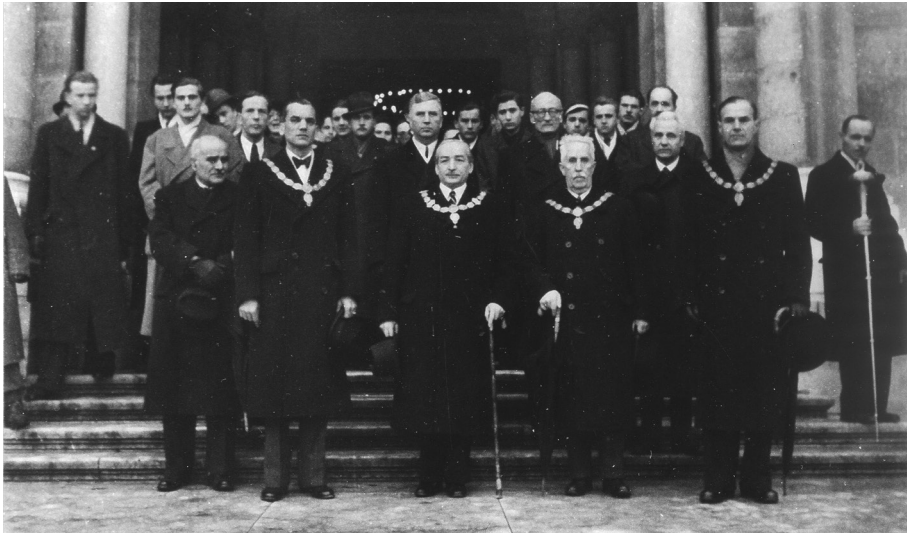
14 PTE EL VIII.101.b. 62/1934–35. Tanévnyitó ünnepély előkészítése.

15 PTE EL VIII.101.b. 325/1932–33. Tanévnyitó és tanévzáró meghívókon a Veni Sancte és Te Deum mellett a protestáns templomokban tartott ünnepélyes istentiszteletek idejének feltüntetése tb. előterjesztés.

16 PTE EL VIII.101.b. 53/1937–38. Tanévmegnyitó ünnepség előkészítése.

lönböző időpontokban beiratkozó, nagyszámú, „mezeiző”¹⁷ hallgatót egyetlen napra össze lehessen hívni.¹⁸

A tanévnyitó programjában 1948-tól jelentek meg komolyabb változások. Ekkortól már nem az egyetem tűzte ki az időpontot sem, a különböző felsőoktatási intézmények ünnepségeit ugyanis össze kellett hangolni, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) képviselője biztosan megjelenhessen és megtarthassa valamely aktuális politikai kérdésről szóló előadását.¹⁹ 1948 őszén például a felsőoktatás szovjetizálását elindító ún.

2. kép – Tanévnyitó szentmise 1948-ban

egyetemi reformot ismertette Szántó György miniszteri tanácsos, az „ifjúság nevében” pedig az ekkorra már kommunista befolyás alatt álló Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezetének alelnöke tartott beszédet.²⁰ Az ünnepség a *Szózat*tal zárult, egy évvel később azonban már az *Internacionálét* hallgathatták a jelenlevők, és Lissák Kálmán rektort, aki az elmúlt tanév fontos eseményei között Rákosi Mátyás rádióbeszédének közös meghallgatását is megemlítette, majd az egyetem minden dolgozója nevében követelte a „Rajk-féle összeesküvés” szigorú megtorlását.²¹

1950-re az egyetem fokozatosan elvesztette fennhatóságát saját ünnepsége felett, mely egyre inkább (párt)állami jelleget öltött. Az intézmény reprezentatív, önmagát és egyéves teljesítményeit rendkívül ceremoniális keretben és meglehetősen hosszasan ünneplő rendezvényéből egy lecsupaszított, dísztelen, a pártállam társadalmi és oktatási teljesítményeiről informáló, ezeket ünneplő, propagandisztikus, rövid esemény lett.

17 Szabó T. Attila a „mezei” jelzót a „mezei hadak” szókapcsolatra vezeti vissza, mely a „»háborús veszély esetén mezei táborozó helyeken [ti. nem városokban, illetve várakban] gyülekező (...) hadak«”-at jelöli. Ebből eredt az egyetemre beiratkozó, de annak székhelyén nem tartózkodó, s azt csak „veszély esetén”, ti. a vizsgák alkalmával látogató „mezei hallgató” elnevezés, és annak jelzői tagjából a „mezeizik”, illetve a „mezeiző” kifejezések. SZABÓ 1971.

18 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1942. január 28., 96. pont.

19 PTE EL VIII.202.b. 378/1947–48. Egyetemi ünnepségekkel kapcsolatos eljárás szabályozása.

20 PTE EL VIII.101.b. 5/1948–49. Tanévnyitó (1948–49. tanévre) ünnepség előkészítése.

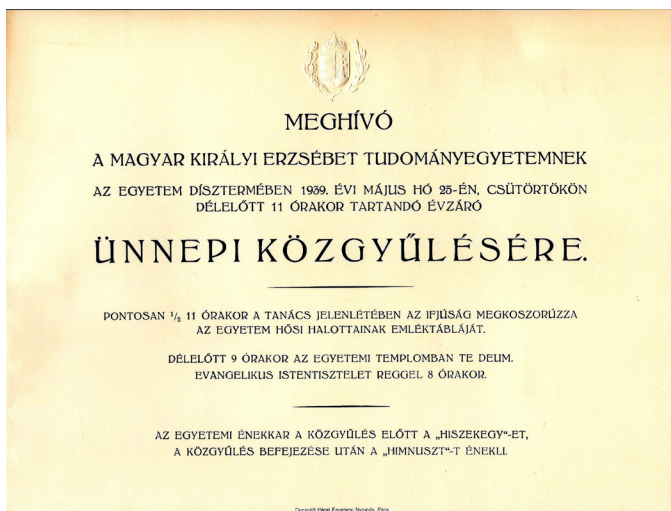
21 PTE EL VIII.101.b. 50/1949–50. Tanévnyitó ünnepély (1949–50. IX. 19.) megrendezése.

Tanévzárók

A tanévzáró ünnepséget eleinte a szorgalmi időszak végét megelőző 1–2 napban, általában május 31. körül tartották, majd 1929-ben – az egyetemi ünnepségek időpontjának és forgatókönyveinek egységes rendezésekor – május utolsó vasárnapját, a hősök emlékünnepét²² jelölték meg a tanévzárás időpontjaként.²³ Az időpont kijelölésénél fontos szempont volt, hogy egybeessen a nemzeti ünnepel, 1934-re azonban kiderült, hogy bár az évzáró ünnep fényét emeli, korántsem praktikus azt a nemzeti ünnepen tartani, hiszen így nemcsak az oktatók nem tudnak részt venni a hivatalos, állami ünnepségeken, de a városi hatóságok sem az egyetemi tanévzárón, ezért 1934-től a tanévzáró időpontja május utolsó szombatja lett.²⁴ Az ünnepséget általában összehangolták a rektorválasztó üléssel, hogy azokon a soproni Evangélikus Hittudományi Kar dékánja is biztosan részt tudjon venni. A második világháború alatt előfordult, hogy az ünnepély elmaradt, vagy nem a kijelölt időpontban tartották meg. 1947-ben Krisztics Sándor rektor javasolta, hogy térjenek vissza az eredeti időponthoz és programhoz, végül június 8-ára halasztották az ünnepélyes tanévzárót.²⁵ Az időpont (ahogy a félév zárása) a következő években tovább csúszott, a tanévzárót 1949-ben már június 20-án tartották.

A tanévzáró ünnepségek hagyományosan két részből álltak: az ünnepség a különböző hitfelekezetek templomaiban tartott istentisztelettel kezdődött, ezt követte a tanévzáró ünnepélyes közgyűlés, melyet a rektor rövid évzáró beszéddel nyitott meg. Ezt a tanév során elhunyt egyetemi tanárokról tartott emlékbeszéd követte, melyet mindig abból a karból felkért előadó tartott, melyhez az elhunyt is tartozott. Az emlékbeszédet „az egyetem hősi halottairól, az

ezeréves magyar haza igazságtalan szétदारabolásáról, nemkülönben a magyar ifjúságra váró nagy feladatokról”²⁶ való megemlékezés követte, melyet a rektort adó karból kijelölt tanár tartott meg. 1929-től (a társegyetemek mintájára) a közgyűlés programjába bekerült az év közben kiírt tudományos pályatételekre beérkezett hallgatói pályamunkák értékelése és a

3. kép – Meghívó az 1938/39. tanév tanévzárójára

22 A „most dúló háborúban a bazáért küzdő hősök emlékének megörökítéséről” az 1917. évi VIII. törvénycikk rendelkezett először, az 1924. évi XIV. törvénycikk pedig május utolsó vasárnapját nemzeti ünnepé (a Hősök emlékünnepévé) nyilvánította.

23 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1929. június 26., 12. pont.

24 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1934. június 23., 23. pont.

25 PTE EL VIII.101.b. 1057/1946–47. Tanévzáró ünnepély előkészítése.

26 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1929. december 19., 8. pont.

pályadíjak kiosztása. Ekkorra ugyanis a pályadíjak kiosztásához szükséges anyagi fedezet megfelelően biztosítottnak tűnt. Pécs városa rendszeresen utalt támogatást a bölcsészkar-nak, Molnár Kálmán jogászprofesszor pedig 1928 februárjában felajánlotta, hogy mindaddig, amíg Pécsen tanít és az összeg máshonnan nem biztosított, minden tanévben annyi 100 pengős pályadíjat bocsát a jogi kar rendelkezésére, ahány betöltött tanszéke van.²⁷

A tanévzáró ünnepélyre – a tanévnyitókhoz hasonlóan – a kormányzót, a felsőoktatás állami irányításának prominenseit (minisztert, államtitkárokat és tanácsosokat), a társegyetemek képviselőit, a katolikus, protestáns és izraelita egyházak képviselőit, a hallgatói ifjúsági szervezetek országos vezetőit, valamint Pécs vezető tisztviselőit, országgyűlési képviselőjét, illetve az egyetem tekintélyes támogatóit stb. is meghívták, az évfázóra azonban jellemzően kevesebb vendég érkezett. Többen eleinte a hősök emlékünnepével megegyező időpont miatt nem tudtak részt venni az ünnepélyen, de hivatalos vagy egyéb elfoglaltság miatt később is gyakran előfordult, hogy a meghívottak kimentették magukat a részvétel alól. Az ETE maga is válogatott a meghívások között: a társegyetemek tanévnyitó és -záró ünnepségein általában az Egyetemi Tanács egy tagja képviselte az intézményt, a főiskolák, akadémiák, karok invitálására azonban gyakran csak távirati üdvözléssel válaszolt.

Míg a tanévnyitó beszédek a jövő pozitív fejleményeibe vetett bizakodás jellemezte, a tanévzáró rektori értékelése általában az elmúlt évi fejlődésért vívott küzdelmeket beszélte el, így nem volt mentes a kritikától sem. A leköszönő rektorok rendszeresen taglalták a nehézségeket, melyekkel működésük során meg kellett birkózniuk: így a vidéki egyetemek (vagy egyes karaik) bezárását szorgalmazó felvetéseket, a költségvetés drasztikus csökkentését vagy a bölcsészkar „szüneteltetését” is. A gondok részletezése egyfelől az adott évi vezetés helytállásának bizonyítékaként szolgált, olykor azonban a városnak szánt üzenetként is, miszerint Pécs és az egyetem sorsa össze van kötve, a város fejlődésének az egyetem megmaradása és fejlesztése a kulcsa.

A második világháború után a tanévzáró főbb programjai nem változtak, 1949-re azonban a rendezvényt záró *Köztársasági induló* és a beszédekben elszaporodó kommunista politikai frázisok egyértelműen jelezték a világnézeti váltást. Az utolsó – hagyományos értelemben vett – tanévzáró ünnepélyt 1950. június 17-én tartották, az 1950/51-es tanév végén a vallás- és közoktatásügyi miniszter ugyanis a következő utasítást küldte a felsőoktatási intézményeknek: „*A tanév befejezésével az egyetemek és főiskolák nem tartanak külön ünnepélyes évfázót. Karok szerint meg kell szervezni azonban a tanulmányi jutalmak kiosztását, rövid ünnepség keretében, ahol a jó tanulás jutalmazásán legyen a hangsúly.*”²⁸

A doktoravatás

A tanulmányi követelmények teljesítésével a 19. század végéig a magyar egyetemeken *tudori* fokozatot lehetett szerezni, 1892-től ezt a doktori cím váltotta fel. Ekkor szabályozták az eredmények minősítésére szolgáló *summa cum laude* (legnagyobb dicsérettel), *cum laude* (dicsérettel) és *rite* (illő, megfelelő) osztályzatokat is.²⁹ Az Erzsébet Tudományegyetemen teológiai, bölcsész- és orvosi doktori, valamint állam- és jogtudományi tudori fokozatot lehetett szerezni. A doktori avatásnak – az elvégzett tanulmányi és oktatói munka meg-

27 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1929. június 26., 12. pont.

28 PTE EL VIII.202.b. 454/1950–51. Évfázó ünnepségek.

29 PAPP 1982. 24.

koronázásának – egyes ceremoniális elemei a nagyszombati egyetemen kialakult jezsuita hagyományokra vezethetők vissza, II. József egyházi külsőségeket eltörlő intézkedéseivel azonban a 19–20. századra több ponton is egyszerűsödtek.³⁰

A doktorrá avatás tanulmányi előfeltételei

Teológiai doktorátus

A doktorátus megszerzéséhez az ETE hittudományi karán nyolc félévet kellett elvégezni, a negyedik félév végén alapvizsgálatot, a nyolcadik félév végén kötelező szigorlatot kellett tenni. A tanulmányokat a teológiai doktori szigorlat zárta, melynek szaktárgycsoportjai *a)* ószövetségi írásmagyarázat és teológia; *b)* újszövetségi írásmagyarázat és teológia; *c)* egyetemes keresztyén egyháztörténet és segédtudományai; *d)* rendszeres teológia és segédtudományai; *e)* gyakorlati teológia; *f)* egyházi jogtan és magyar protestáns egyháztörténet; *g)* általános vallástudomány és valláspedagógika voltak. A jelöltnek emellett doktori értekezést kellett készítenie.

Jogi doktorátus

A jogi doktorátus megszerzéséhez a jelöltnek először is három alapvizsgát kellett tennie. Az első alapvizsga tárgyai a római jog és a magyar alkotmány- és jogtörténet voltak, a második alapvizsgán magyar közjogból és közgazdaságtanból, valamint pénzügytanból vizsgázott a hallgató, a harmadik alapvizsgán pedig magyar magánjogból, magyar anyagi büntetőjogból és magyar büntető perjogból kellett számot adnia ismereteiről. A jogtudományi vagy államtudományi államvizsga letételét követően három jogtudományi vagy két államtudományi szigorlat teljesítésével, valamint egy felavatási értekezés elkészítésével lehetett elnyerni a jog- vagy államtudományi tudori fokozatot.

Orvosi doktorátus

A leendő orvosdoktoroknak a tanulmányok ideje alatt négy – elméleti és gyakorlati vizsgákból álló – szigorlatot kellett teljesíteniük. Az első természettanból, vegytanból és bonctanból, a másodikat kórbonctanból, általános kórtanból és gyógyszerstanból, a harmadikat belgyógyászatból, sebészetből, szülészet- és nőgyógyászatból, szemészetből, gyermekgyógyászatból, elmekórtanból, valamint bőr- és nemibajokból, végül a negyedik zárószigorlatot közegészségtanból és törvényszéki orvostanból kellett letenni.

Bölcsészdoktorátus

A bölcsészdoktorátust négy tanév elvégzésével lehetett megszerezni. A doktori szigorlathoz a jelölt maga választotta ki a tudományszakjához illő egy fő- és két melléktárgyat, melyek esetében az adott tudományterülettel összefüggő elméleti, módszertani és szakirodalmi ismereteiről kellett számot adnia. A fő tárgyból doktori értekezést is kellett készíteni. Noha az egyetemnek csak bölcsészkarra volt, természettudományi szakokból – fizikából, vegytanból, állattanból, biológiából és földrajzból – is lehetett bölcsészdoktori szigorlatot tenni.

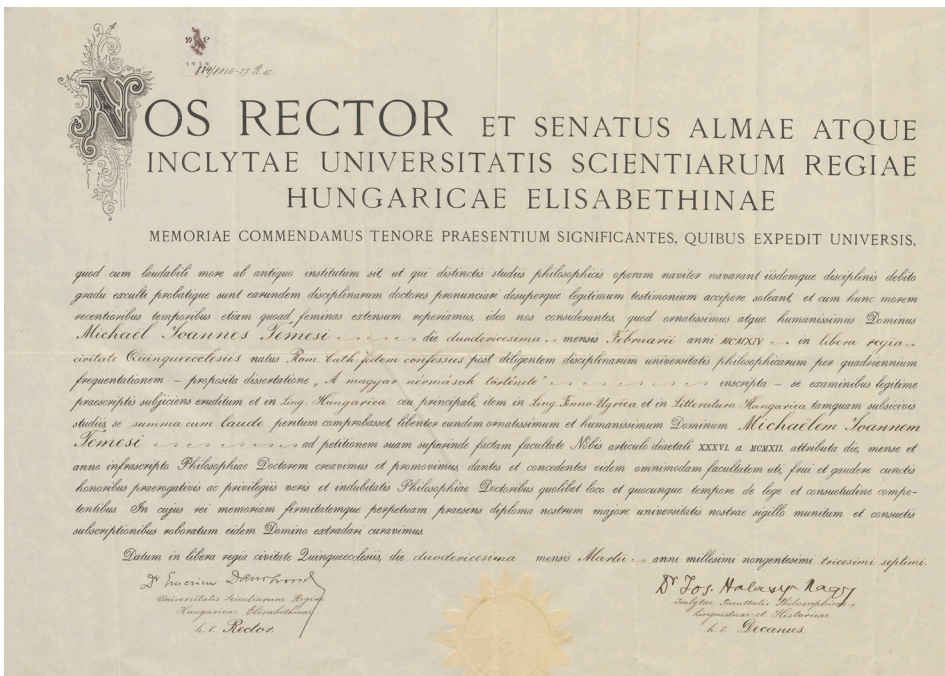
Az első pécsi doktoravatásra nem sokkal az ETE ünnepélyes megnyitását követően, 1923. október 22-én került sor, ekkor nyolc hallgatót avattak doktorrá élénk városi érdeklődés közepette.³¹ Az első, már kizárólag Pécssett tanult doktorokat a húszas évek végén avatták, az Evangélikus Hittudományi Karon pedig először 1930 októberében avattak

³⁰ PAPP 1982. 24–29.

³¹ Doktoravatás a pécsi egyetemen. *Budapesti Hírlap*, 1923. október 23. 3.

teológiai doktort, ezen az eseményen a kar új épületének átadására érkező Horthy Miklós is részt vett.³² Az ünnepségre általában minden hónap második vagy harmadik szerdáján került sor, napját az egyetemi tanácsülések időpontjához igazították, hogy azon valameny-nyi tanácsstag és a soproni evangélikus hittudományi kar dékánja (vagy képviselője) is részt tudjon venni.³³ A harmincas évekre a hallgatói létszám növekedésével már olykor havonta kétszer is tartottak avatást, s előfordult, hogy egy-egy alkalommal az avatandók száma a százat is megközelítette. A rokonok és – egy-egy prominensebb jelölt esetén – a városi érdeklődők rendszerint teljesen megtöltötték a Rákóczi úti épület folyosóit.³⁴ Az egyetemi doktoravatásokat a városi sajtó is kiemelt figyelemmel követte, nemcsak időpontjáról számolt be, de gyakran név szerint is felsorolta az új doktorokat.³⁵

Az avatásra az egyetem dísztermében került sor. Az egyetemi ünnepségek szokásos ceremóniális rendjének megfelelően a szertartás az Egyetemi Tanács díszöltözötű tagjainak bevonulásával kezdődött, élükön a rektor, előtte pedig a rektori díszjogart hordozó pedellus haladt. Őket a díszteremben a karonként felsorakoztatott avatandók várták. A rektor köszöntötte a megjelenteket és felszólította a jelölteket, hogy avatási kérelmüket terjesszék elő. Ezt követően az avatandók letették a doktori esküt, melyet tanácsjegyző olvasott elő számukra, majd az Egyetemi Tanács tagjai kézfogással fogadták doktorrá először a jog- és államtudományi, aztán az orvos-, és végül a bölcsészdoktorokat. Az egyes karok immár

4. kép – Temesi Mihály bölcsészdoktori oklevele (1934)

32 Zászlódszben, hatalmas lelkesedéssel fogadta Sopron Magyarország kormányzóját. *Soproni Hírlap*, 1930. október 21. 1–3.

33 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsülése, 1927. október 6., 2. pont.

34 Doktoravatás. *Pécsi Napló*, 1929. június 27. 2–3.

35 Lásd például: Monstre doktoravatás a pécsi Erzsébet egyetemen. *Pécsi Napló*, 1937. június 24. 3.

felavatott képviselői köszönetet mondtak professzoraiknak, majd a ceremóniát a rektor köszöntő beszéde zárta, melyben útravalóul fogadalmuk tartalmára, értelmiségi felelősségükre emlékeztette az „életbe kilépő” egykori hallgatókat. A rendszerint a magyar nemzettel szembeni kötelességekre figyelmeztető beszéd olykor konkrét politikai tartalmat is kapott. 1938-ban, a néhány nappal a kormányzó 70. születésnapja után tartott avatáson Scipiades Elemér rektor például arra intette a friss doktorokat, hogy ne adják át magukat az új (pontosan meg nem nevezett) politikai irányzatoknak, ne hagyják, hogy „félművelt, kótyagos népapostolok” vegyék át az ország irányítását, mivel annak „igazi és egyetlen vezető”-e Horthy Miklós.³⁶

A doktoravatás a professzorok, a jelöltek és családtagjaik számára is felemelő ünnep volt, az 1937. február 24-i szertartást azonban kellemetlen incidens zavarta meg. Az egyetemen ekkor már napok óta feszült volt a hangulat, a keresztény bajtársi egyesületek tagjai ugyanis a numerus clausus be nem tartására hivatkozva erőszakkal megakadályozták, hogy a zsidó hallgatók részt vegyenek az előadásokon, így lényegében semmilyen órát nem lehetett megtartani. A helyzetre tekintettel február 24-én, az aznapi doktoravatást követően néhány zsidó hallgató avatásuk elhalasztását kérte, ekkor többüket tetteleg bántalmazták. A kialakult verekedést az egyetem vezetése mélységesen elítélte, de kijelentette, hogy mivel nem nyomozó hatóság, tényleges fegyelmi intézkedéseket csak azt követően tud tenni, ha a sértettek legalább egy-két elkövetőt vagy hangadót név szerint is megneveznek.³⁷ A bántalmazott diákok valószínűleg nem akarták tovább feszíteni a húrt, az ügyben ugyanis további lépések nem ismertek, de vélhetően ez az incidens is szerepet játszott abban, hogy néhány hónappal később az Egyetemi Tanács a hallgatói fegyelmi szabályzat szigorítását kezdeményezte.³⁸

A felavatottak díszes doktori oklevelet kaptak, mely tartalmazta a doktor nevét és személyes adatait, a fokozat tudományszakát és megszerzésének időpontját. Az oklevél alsó, felhajtott széléről zsinóron függött alá az egyetem piros viaszba nyomott pecsétje. A diplomát a rektor, valamint a kibocsátó kar dékánja írta alá. A két világháború között az Egyetemi Tanács többször is foglalkozott az oklevél szövegének kisebb-nagyobb módosításaival. 1926-tól például bekerült a szövegbe a felavatott vallásának megjelölése,³⁹ de felmerült a megszerzett oklevél minősítésének feltüntetése, illetve az egyetem nevébe a *Quinqueecclesiensis*, azaz „pécsi” jelző felvétele is.⁴⁰ Utóbbit az egyetem ideiglenesnek tekintett elhelyezése miatt a Tanács nem támogatta, az eredményeket minősítő jelzőt pedig főként az orvosi kar utasította el. Pekár Mihály orvosprofesszor azzal érvelt, hogy nem látja indokoltnak, hogy egy „kenyérkeresetért küzdő ember egy egész életen át deklasszifikált diplomával dolgozzék azért, mert véletlenül az egyik szigorlaton nem volt szerencséje és valamelyik tárgyból gyöngén felelt.”⁴¹

1945 után a korábban megrendelt oklevélnyomtatványokat még jó ideig használták, noha ezek szövege több ponton is módosításra szorult. A nemkívánatos részeket két vonalas tollkihúzással távolították el, így került törlésre például az egyetem elnevezéséből a *re-*

36 Nyolcvannyalc új doktort avatott fel a pécsi Erzsébet egyetem tanácsa. *Dunántúl*, 1938. június 25. 3.

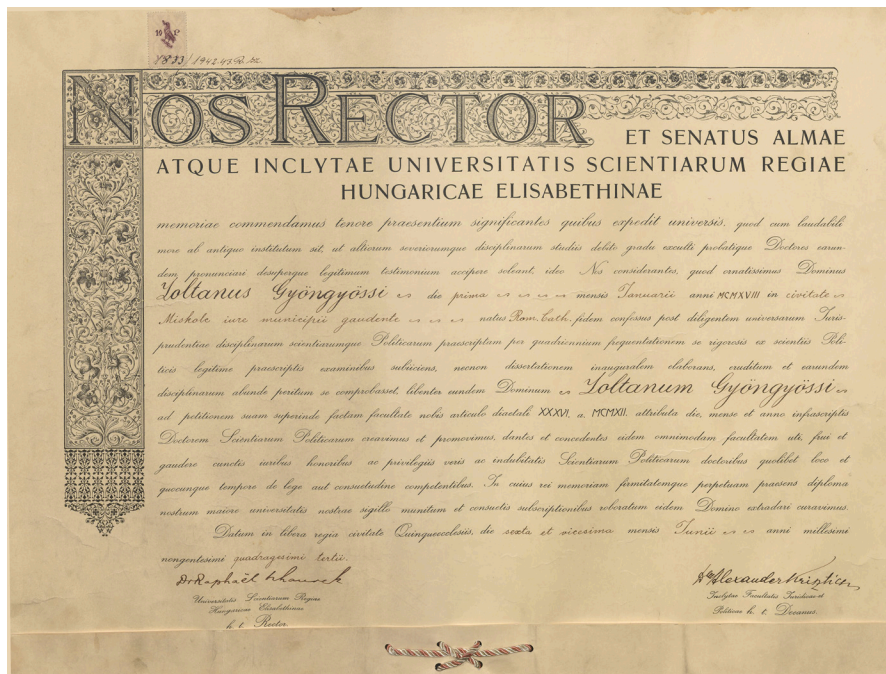
37 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1937. március 18., 6. pont.

38 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1937. június 22., 26. pont.

39 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1926. február 24., 19. pont.

40 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1931. március 26., 13. pont.

41 PTE EL VIII.105.a. ETE Orvostudományi Karának tanácsulése, 1936. november 20., VIII. pont.

5. kép – Gyöngyössi Zoltán államtudományi oklevele (1943)

giae, azaz a „királyi” jelző, a felavatott vallásának megnevezését jelölő *fidem confessus*, azaz a „hit által”, valamint a Pécs városra utaló *libera regia*, azaz „szabad királyi” kifejezés is.⁴²

A kitüntetéses doktoravatás

Az Erzsébet Tudományegyetemen 1912 és 1950 között összesen tizennyolc hallgatót avattak kitüntetéses doktorrá. A rendkívül ünnepélyes külsőségek között zajló ceremónia mind a hallgató, mind pedig az egyetem számára fontos megtiszteltetés volt, mivel nemcsak az avatandó tanulmányi kiválóságát, hanem az intézmény oktatóinak munkáját is minősítette. A hagyomány a 17. századból eredt, a filozófiai és a teológiai karokon a jezsuiták vezették be az ún. *promotio sub auspiciis imperatoris*-t, melynek feltételei a nemesi származás, valamint a kimagasló tanulmányi eredmények és magatartás voltak. A kiváló hallgatók disszertációjukat az uralkodónak ajánlhatták, aki, ha ezt elfogadta, elküldte az avatásra képviselőjét.⁴³ A *promotio sub auspiciis Regis* feltételeit 1893-tól határozta meg miniszteri rendelet, ekkor szabályozták a szertartás menetét is. A *király legfelsőbb védnöksége alatt* történő avatásra, azaz arra, hogy az uralkodó (vagy képviselője) jelenlétében, egy értékes aranygyűrű átadásával avassák doktorrá, a középiskolai és egyetemi vizsgáin és szigorlatain is kitűnő eredményt elérő hallgatók pályázhattak.⁴⁴

1918 után a *promotio sub auspiciis Regis* avatások néhány évig szüneteltek. A hagyományt 1922-ben elevenítették fel, ám az államforma megváltozásával *promotio sub*

42 SCHMELCZER-POHÁNKA 2018.

43 PAPP 1982. 29–30.; KÁNTOR 2013. 110.

44 KÁNTOR 2013. 111–113.; ÁMÁN 2018.

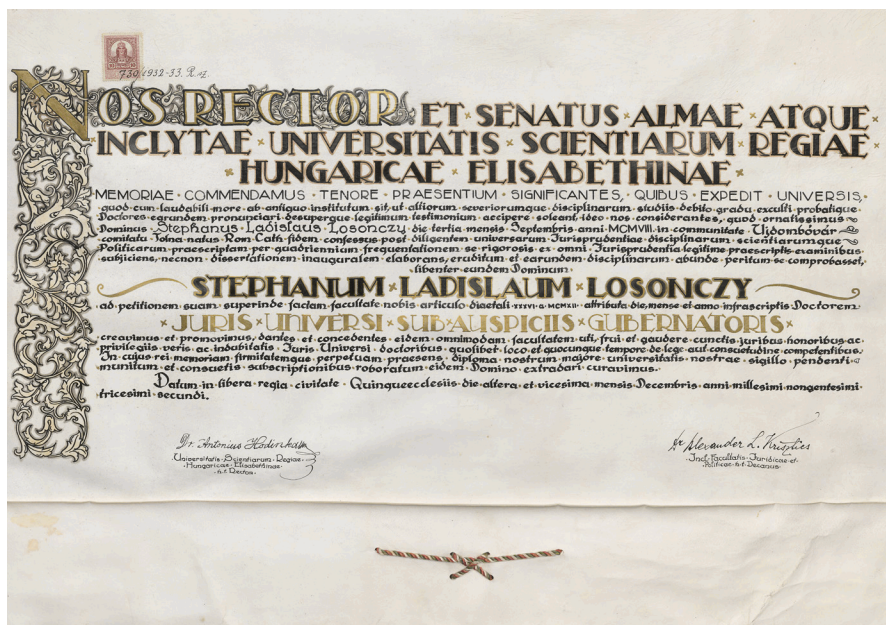
auspiciis Gubernatoris néven.⁴⁵ A kormányzó pártfogásával történő avatás csak nevében tért el a korábbi gyakorlattól, feltételeit az 1922-ben kiadott szabályrendelet a következőképp szabályozta:

„1. Ezen kitüntetés kieszközlése iránt az illető kar indítványára az egyetem tanácsa tesz javaslatot a vallás- és közoktatásügyi Miniszternek. A kar indítványát saját kezdeményezésére, avagy kérvény alapján teheti meg (...).

3. Ezen javaslatnak megtételénél csakis azok az erkölcsi magaviselet tekintetében is teljesen kifogástalan doktorjelöltek veendőek figyelembe, akik úgy gimnáziumi, mint egyetemi tanulmányaikat általában jeles eredménnyel végezték be és a doktori fokozat elnyeréséhez szükséges össze szigorlatokat is mind kitüntetéssel tették le.”⁴⁶

Az Erzsébet Tudományegyetemen az első *sub auspiciis Gubernatoris* avatás viszonylag későn, 1929-ben zajlott, 1946-ig összesen hét hallgatót (három jogász-, három bölcsész- és egy orvostanhallgatót) avattak kitüntetéses doktorrá. Minden biztonnyal nyolc kitüntetéses doktort is avathattak volna, Bacsó László jogszigorló felterjesztésére azonban a minisztériumtól több mint egy évig nem érkezett válasz, a jelölt pedig időközben elhunyt.⁴⁷

A rendkívül ünnepélyes külsőségek között zajló avatásra elvileg a kormányzó, valójában képviselője, leggyakrabban a vallás- és közoktatásügyi miniszter vagy egy államtitkár jelenlétében került sor. Igen fontos egyetemi eseménynek számított, mely a jelölt kiválósága mellett az egyetem oktatóinak utánpótlás-nevelő munkáját is dicsérte: „Az egyetemek

6. kép – Losonczy László *sub auspiciis Gubernatoris* doktori oklevele (1932)

⁴⁵ Vö. ÁMÁN 2017.

⁴⁶ PTE EL VIII.101.b. 1233/1933–34. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszternek 1922. évi június hó 24-én 80.160/1922. szám alatt kelt rendelete.

⁴⁷ PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1938. december 21., 16. pont.

történetében mindig piros betűs esemény volt a király, illetve a kormányzó gyűrűjével való avatás. – tudósított Hajdu Anna Helga avatásáról a *Dunántúl* 1931-ben – *Kitüntető elismerése volt az mindig annak, hogy a tanári kar hivatása magaslatán áll és olyan fiatal tudósokat küld az élet küzdőterére, akik további munkájukkal hírt és dicsőséget szereznek annak a magyarságnak, amelynek szellemi kultúrfölényét csodálattal ismeri el az egész világ.*⁴⁸ A kitüntetéses avatás egyszerre volt tehát a jelölt és az egyetem ünnepe, melyre a minisztérium és a társegyetemek képviselőit, valamint a régió számos gazdasági, kulturális, politikai és egyházi prominensét is meghívták. Hajdu Anna Helga bölcsészhallgató avatása alkalmából például a kormányzó képviseletében érkező Szily Kálmán államtitkárt a pécsi vasútállomáson népes fogadóbizottság (az Egyetemi Tanács tagjai, professzorok, Nendtvich Andor polgármester, Fischer Béla alispán és a hallgatók), sőt rendőri díszőrség is várta.

Az avatás szigorú ceremoniális rendben zajlott.⁴⁹ Az ünnepség az Egyetemi Tanács talárba öltözött és az egyetem díszjelvényeit viselő tagjainak bevonulásával kezdődött, ezt követően a rektor megnyitotta az ülést, majd a jelölt karának dékánja ismertette az avatás előzményeit (azaz a hallgató életrajzát, illetve a felterjesztés adminisztrációs fázisait), végül pedig a kormányzói elhatározásról szóló leiratot. A rektor ezután felkérte a prorektorból és a kari dékánból álló küldöttséget, hogy értesítse az ünnepi ülés megnyitásáról a kormányzó képviselőjét, aki csak ezt követően érkezett a díszterembe. Ezután a jelölt felolvasta felavató értekezésének rövid kivonatát. Ezt követte a rendes felavató eljárás: a hallgató előterjesztette kérelmét, melyet a rektor elfogadott és felszólította a jelöltet fogadalmtételre. Ennek elhangzása után a kari dékán a jelöltet doktorrá avatta, akit az Egyetemi Tanács tagjai „doktorrá fogadom” szavakkal és kéznyújtással fogadtak doktortársukká. Az újonnan avatott doktor köszönetnyilvánítása után a rektor átnyújtotta számára a doktori oklevelet és felszólította, hogy járuljon a kormányzó képviselője elé, aki köszöntő beszéd keretében átadta a doktori gyűrűt. A kitüntetéses doktorok a húszas évek első felében az ország anyagi helyzetére tekintettel nem arany, hanem vas pecsétgyűrűt kaptak ajándékba, majd 1926-tól ismét visszatértek az aranyra.

7. kép – Hajdu Anna Helga sub auspiciis Gubernatoris avatásának résztvevői (a doktorjelölt nélkül), 1931. november

⁴⁸ A kormányzó képviselőjének, Szily Kálmán dr. kultuszállamtitkárnak jelenlétében avatják sub auspiciis gubernatoris doktorrá Hajdu Anna bölcsészettudományi doktorjelöltet. *Dunántúl*, 1931. november 14. 1.

⁴⁹ PTE EL VIII.101.b. 730/1932–33. A sub auspiciis Gubernatoris avatás szertartási szabályzata.

A gyűrű külső oldalán a magyar címer, belső oldalán az avatott neve és az avatás dátuma állt.⁵⁰ A díszbeszéd után a frissen felavatott doktor megköszönte a gyűrűt, és felkérte a képviselőt, hogy köszönetét tolmácsolja a kormányzónak is. A rektor ezt követően megköszönte a kormányzói képviselő közreműködését és további jókívánságokkal bezárta az ülést. Dambrowszky Imre rektor 1937-ben például a következőképp üdvözölte Tenk Béla, Lotz János és Petróczy Zoltán *sub auspiciis Gubernatoris* doktorokat:

„Hogy Önök ép testtel-lélekkel, eleven gátlás nélküli, terheltségmentes szellemmel szegődhetek a tudomány szolgálatába, hogy egészséges törzsnek életképes hajtásai lettek – az szülőik érdeme! – Hogy tudományszakjukat megszerethették; annak a mélyére annyira behatolhattak, hogy e téren való további működésük már nem annyira munka, mint inkább élvezet számba ment, – az oktató, útbaigazító, nehezebb problémákban világosságot gyűjtő, bölcs tanáraiknak érdeme! Hogy tanulmányaik zavartalan folytatásában nem akadályozták Önöket tudtommal sokszor jelentkező anyagi nehézségek és szükségletek, mert mindig akadtak egyesek és intézmények, akik ezeket az akadályokat útból elhárították – ez a társadalom és az egyetem jóléti intézményeinek érdeme! Végül, hogy a kormányzói kegy sok, szintén nagyon kiváló egyetemi hallgató közül, de akiknél a feltételek egyike-másika hiányzott, Önökre esett – az a Kormányzó Úr Ő Főméltóságának az érdeme.”⁵¹

A képviselő, a rektor és az Egyetemi Tanács kivonulásával az avatás véget ért, ám az ünnepi események sora nem: a prominens meghívottak egy része és a frissen avatott doktor díszbédén vettek részt.

Az ETÉ-n utoljára, 1940-ben avattak *sub auspiciis Gubernatoris* kitüntetéses doktort. A második világháború idején a többi tudományegyetemen is el-elmaradtak a kitüntetéses avatások. 1945 után ezeket a régi formában bepótolni már nem lehetett, hiszen a „király-” vagy „kormányzógyűrűs” avatás az új politikai viszonyok között elképzelhetetlen lett volna. A kiváló hallgatók ünnepélyes avatását először 1946-ban szabályozta a VKM, több szempontból is újradefiniálva az avatás funkcióját. Az ún. *sub laurea Almae Matris* (azaz „egyetemi babérkoszorús”) *promotio*-t bevezető rendelet ugyanis az avatást intézményi magánügynek minősítette: a feltételek teljesülése esetén a jelölt kitüntetéses felavatása kötelező lett, a szertartásrendben pedig az államfő – minthogy az avatás immár „az egyetem pártfogásával” zajlott – semmilyen hivatalos szerepet nem játszott. A *sub laurea Almae Matris promotio* keretében – némileg mérsékelve a pályázati feltételeket – olyan hallgatókat avattak kitüntetéses doktorrá, akik az egyetemen valamennyi szigorlatukat kitűnő minősítéssel tették le és értekezésüket mindkét bíráló kitűnő minősítéssel látta el.⁵²

A szertartásrendet az intézmények saját hatáskörben állapíthatták meg. Pécssett az ünnepély tulajdonképpen a *sub auspiciis Gubernatoris* avatások programját követte, néhány jelentősebb eltéréssel. Az avatás a rektor ünnepi beszédéből, az avatandó érdemeinek ismertetéséből, az eskütételből és a tulajdonképpeni doktorrá avatásból állt, ám sem az államfő, sem a minisztérium képviselője nem kapott hivatalos szerepet, és a jelölt sem

⁵⁰ HAMZA – HOFFMAN 2014; KÁNTOR 2013; ÁMÁN 2017. 6–7.

⁵¹ PTE EL VIII.101.b. 557/1936–37. Ifj. Petróczy István o[rvostan]h[allgató]nak, Tenk Béla és Lotz János b[ölcész]h[allgatók]nak *sub auspiciis Gubernatoris* doktoravatása t[árgy]b[an] leirat.

⁵² PTE EL VIII.101.b. 628/1946–47. 5600/1946. V.K.M. számú rendelet a tudományegyetemen az ünnepélyes doktorráavatás szabályozása tárgyában (másolat).

olvasta fel értekezésének kivonatát.⁵³ Az ünnepi külsőségek fokozatosan eltűntek, a budapesti tudományegyetemen 1950-re a kitüntetéses avatás már csak a tanévzáró ünnepély egyik programpontja volt.⁵⁴

A Pécsi Tudományegyetemen 1947 és 1950 között tizenegy hallgatót (hat jog- és öt orvostanhallgatót) avattak *sub laurea Almae Matris* doktorrá. 1949-ben az egyetem viszszaemlékezően az összes korábban avatott számára gyűrűket készíttetett, melyek 1950 nyarára lettek kész. A gyűrű belső karimájára a jelölt neve és az avatás dátuma, a gyűrű díszdobozára pedig a jelölt neve, illetve a „doctori laureato” felirat került. „Kérem a gyűrűk készítésével kapcsolatban figyelmet fordítani arra – figyelmeztette a tanácsjegyző a készítőket –, hogy a dobozon a laureato szócskánál az »o« betűre vessző nem kell.”⁵⁵

1950-től azonban oly mértékben átalakultak az egyetemi képzések tanulmányi követelményei, hogy az 1946-os rendelet által szabott feltételek már nem voltak alkalmazhatók, 1951-ben pedig az egyetemek elvesztették jogukat doktori cím adományozására. Így 1951-től a *sub laurea Almae Matris* doktoravatásra sem Pécsen, sem más tudományegyetemen nem került sor.⁵⁶ 1948-ban azonban a VKM egy másik kitüntetési formát is bevezetett: az immár állami kitüntetésnek számító *sub auspiciis Rei publicae promotio*-t (elnevezése az 1949-es alkotmány kiadása után egészült ki a *populi* szóval). A magyar köztársaság elismerése mellett történő ünnepélyes avatás iránti feltételeket a rendelet a *sub laurea Almae Matris* avatáshoz képest szigorúbban határozta meg, a kiváló vizsgaeredményeken túl a jelöltnek már valamilyen tudományos tevékenységet is bizonyítania kellett. Az ünnepélyes avatást a köztársasági elnök (illetve képviselője) jelenlétében kellett megtartani, melyen a jelölt „*sub auspiciis Rei publicae*” felirattal ellátott gyűrűt kapott.⁵⁷

Az egyetem 1948-ban Flerkó Béla, 1949-ben pedig Szekeres László orvostanhallgatókat terjesztette fel *sub auspiciis Rei publicae promotio*-ra. A VKM jóváhagyta a jelöltek avatását, és fel is hívta az egyetem figyelmét, hogy az „*»auspiciis rei publicae populi« doktoravatás a felszabadulás óta először történő igen nagy jelentőségű kitüntetés*”, ezért az Egyetemi Tanács „*a doktorráavatást az ügy jelentőségéhez mérten nagy körültekintéssel és kellő ünnepélyességgel készítse elő.*”⁵⁸ Az egyetem már a ceremónia tervét is kidolgozta, az avatásra azonban végül nem került sor. A VKM ugyanis utóbb kifogásolta, hogy a jelöltek nem készítettek értekezést, így azokat nem lehetett nyilvános vitára bocsátani. Az egyetem hiába védekezett azzal, hogy az orvosdoktorok esetében értekezés készítése nem kötelező, a minisztérium időhúzása lépésenként hozta a jelölteket, akik nem vállalták, hogy az értekezés elkészítésével még egy évet toldjon avatásuk, így végül 1950-ben *sub laurea Almae Matris* doktorokká avatták őket.

53 PTE EL VIII.101.b. 628/1946–47. Mátyus Adorján Lászlónak *sub laurea Almae Matris* orvosdoktorrá avatása tb. felterjesztés.

54 PAPP 1982. 32.

55 PTE EL VIII.101.b. 829, 830/1949–50. Flerkó Béla és Szekeres László „*Sub laurea Almae Matris*” orvos-tudományi doktoravatása.

56 KÁNTOR 2013. 125.; HAMZA – HOFFMAN 2014.

57 PTE EL VIII.101.b. 1487/1948–49. Szabályzat az egyetemeken a magyar köztársaság elismerése mellett történő ünnepélyes doktoravatásról (másolat).

58 PTE EL VIII.202.b. 829, 830/1949–50. Flerkó Béla és Szekeres László „*Sub laurea Almae Matris*” orvostudományi doktoravatása; MNL OL XIX-I-1-h. 249. d. 1400–53–20/1950. Az „*auspiciis rei publicae populi*” doktorrá avatás.

A díszdoktorátus

Az egyetem által külső személynek kiadható legrangosabb kitüntető cím a *doctor honoris causa*. Az Erzsébet Tudományegyetem pozsonyi és pécsi időszakában az egyes karokon összesen 31 magyar és külföldi személyt avattak tiszteletbeli doktorrá. Az egyetem legelső honoris causa doktora Apponyi Albert volt a bölcsészettudományi karon, szabályszerű díszdoktori avatására azonban nem került sor.⁵⁹

A cím adományozásának rendje

A díszdoktori cím adományozásának menetére vonatkozóan a korszakban hivatalos szabályzat nem létezett, a lebonyolítás során mindinkább a kialakult joggyakorlatot vették figyelembe. E szerint a kellően kidolgozott és megindokolt indítványt, melyben a javaslattevő professzor részletesen bemutatta a jelölt tudományos érdemeit és/vagy az egyetem fejlesztése iránti elkötelezett támogatását és tetteit, először a kari tanácsülésen tárgyalták meg. A javaslatot ezt követően egy háromfős bizottság vizsgálta meg, majd összegezte a jelölt érdemeit. Amennyiben a kari tanács elfogadta a bizottság beszámolóját, a vonatkozó iratokkal és a VKM-hez intézett határozattal az Egyetemi Tanács elé tárták jóváhagyásra a felterjesztésüket. Ha az Egyetemi Tanács is támogatta a cím adományozását, a tárgyiratokat kormányzói jóváhagyásra továbbították a kultuszminisztériumba. Ha a javaslatot az Egyetemi Tanács elutasította, az ügyvel kapcsolatos iratokat visszaküldték a karhoz.⁶⁰

Tiszteletbeli doktor vagy díszdoktor?

A cím adományozásának szabályozása, illetve főként az adományozást megalapozó érdekek kérdése a húszas évek második felében visszatérő problémaként szerepelt az egyes kari és az egyetemi tanácsulések napirendjén – elsősorban a hittudományi kar tömeges címadoományozási kezdeményezései miatt. Ezzel összefüggésben Molnár Kálmán jogászprofesszor 1927. március 9-én nyújtott be indítványt a jogi kari tanácsnak, melyben a tiszteletbeli doktori cím adományozásának szabályozását javasolta, miután a teológiai kar egyszerre négy új díszdoktort kívánt felavatni. Molnár javaslata szerint csak olyan személyt avathattak volna az egyetem díszdoktorává, aki kimagasló tudományos munkásságot tud felmutatni vagy támogatja az egyetem tudományos fejlődését. A jogászprofesszor ezt elsősorban a cím tekintélyének megőrzése miatt tartotta fontosnak, úgy vélte ugyanis, hogy a tömeges adományozás a cím devalválódását eredményezheti. Módosítást javasolt továbbá a díszdoktori kinevezések menetében is, oly módon, hogy az egyes karok kinevezési szándékát az Egyetemi Tanács előtt a többi karnak is be kellett volna nyújtani jóváhagyásra. Molnár szintén problémásnak látta a politikai pályán még aktívan tevékenykedő kormányférfiak kitüntetését is, mondván, az egyetem csak úgy felelhet meg feladatának, ha távol tartja magát a napi politikától, ráadásul – érvelt a professzor – a díszdoktor későbbi pályafutása során hozhat olyan politikai döntéseket, melyek utóbb rossz fényt vethetnek az egyetem hírnevére is. A Molnár-féle javaslat nagy részét a kari tanács nagyobb részben jóváhagyta,

⁵⁹ PTE EL VIII.101.b. 578/1927–28. ifj. Richter Aladár iparművész ajánlata a tiszteletbeli doktori oklevelek és díszes kivitelű üdvözlőlapok elkészítése tb.

⁶⁰ PTE EL VIII.101.b. 1567/1925–26. Honoris causa doktori cím adományozására vonatkozó szabályzat megküldése tb megkeresés.

csak annyi módosítást kért, hogy a cím adományozásának lehetőségét ne zárják el teljesen a még aktív politikusok előtt, csupán törekedjenek erre.⁶¹ A kari véleményezésre továbbküldött javaslat esetében az Egyetemi Tanács végül az orvosi kar előterjesztését fogadta el, amely a döntés elnapolását kérte „figyelemmel az egyetem elhelyezése körül nagy érdemeket szerzett közéleti férfiaknak a Tanács által is javaslatba hozott s még mindig folyamatban lévő honoris causa doktori kitüntetési ügyeire”.⁶² Ekkor volt folyamatban ugyanis Nendtvich Andor polgármester, Keresztes-Fischer Ferenc főispán és Kornfeld Móric báró honoris causa kinevezésének eljárása, így a tömeges adományozásra vonatkozó Molnár-féle kritika félreértésekre adhatott volna okot.

Az evangélikus kar tömeges címadományozásai a jogi kar 1929. március 13-i rendkívüli ülésén kerültek elő újra, ismételten Molnár Kálmán előadásában. A professor rámutatott, hogy az egyetem addigi pécsi évei alatt a bölcsész-, az orvosi és a jogi kar mindössze öt főnek⁶³ adományozott díszdoktori címet, míg az evangélikus kar ekkorra már 12 főnek szerette volna e címet ajándékozni, amelyek egy részéhez addigra a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyét is megkapták.⁶⁴ Molnár kiemelte továbbá, hogy problémát okozhat az egyetem patronálásában is, hogy a katolikus Dunántúl egyetemként emlegetett Erzsébet Tudományegyetem díszdoktorai túlnyomórészt az evangélikus felekezetet képviselik.⁶⁵

8. kép – Nendtvich Andor díszdoktori oklevele

61 PTE EL VIII.104.a. ETE Jog- és Államtudományi Kar (JÁK) tanácsulése, 1927. március 9., 1. pont.

62 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1927. június 30., 10. pont.

63 Klebelsberg Kuno 1925-ben a bölcséleti kar, 1927-ben Nendtvich Andor a jogi, Keresztes-Fischer Ferenc és Kornfeld Móric az orvosi kar, 1928-ban Pietro Fedele olasz közoktatásügyi miniszter pedig a bölcséleti kar honoris causa doktora lett.

64 1928 decemberére érkezett meg a vallás- és közoktatásügyi minisztérium engedélye Nathan Söderblom, Ludwig Ihmels, John Alfred Morehead, Franz Rendtorff tiszteletbeli doktorrá avatásához. Továbbá az ekkor tartott egyetemi tanácsulésen fogadták el a hittudományi kar szándékát a hazai evangélikus élet kiemelkedő alakjainak (Prónay Dezső, Radvánszky Albert, Geduly Henrik, Kapi Béla, Raffay Sándor, Schneller István, Ravasz László, Kiss Ferenc) tiszteletbeli doktori kinevezésére is. PTE EL VIII. 101.a. ETE tanácsulése, 1928. december 20., 2. pont és 12. pont.

65 PTE EL VIII.104.a. ETE JÁK tanácsulése, 1929. március 13., 1. pont.

Az Egyetemi Tanács március 20-i ülésén a hittudományi kar dékánja, Kiss Jenő válaszolt Molnár ellenvetéseire. A teológiai díszdoktorok avatása körüli vitában a *honoris causa* fokozat kettős megközelítése volt a leginkább megfigyelhető, mely abban nyilvánult meg, hogy a *tiszteletbeli doktorátus* és a *díszdoktor* fogalmát megpróbálták élesen elkülöníteni egymástól, miközben mindkettő megnevezésnél a *honoris causa* kifejezést használták. A teológiai kar dékánja a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1926-ban kiadott 79.805. számú rendeletére hivatkozva érvelt a címadományozások mellett. A rendelet az ETE hittudományi karán tartandó doktori szigorlatot és tudományos fokozatot szabályozta, valamint kitért a teológiai doktori cím adományozására is. E szerint a tiszteletbeli doktori címet a kar olyan személyeknek adományozhatta, akik a teológia tudománya területén elévülhetetlen érdemeket szereztek vagy hasonló szintű szolgálatot teljesítettek, illetve a kar hírnevét öregbítették a protestáns közéletben.⁶⁶ Kiss a tanácsülésen végig a *tiszteletbeli doktori cím* megnevezést használta, mely a teológiában a tudományterület legmagasabb kiadható érdemének számított, és külföldön elfogadott volt, hogy az arra érdemes személyek a teológia területén nem a doktori fokozatot szereztek meg, hanem tiszteletbeli doktorságot kaptak. Molnár érveit végül az Egyetemi Tanács elvetette és továbbra is támogatta a hittudományi kar adományozási szándékát. Az ülésen felszólalók ráadásul visszásnak tartották nemcsak a felekezeti érv felhozását, hanem azt is, hogy visszakérjék a VKM-től az Egyetemi Tanács által már korábban elfogadott javaslatokat.⁶⁷

A hittudományi kar tömeges díszdoktoravatási szándéka körüli vita azonban nem csillapult, a jogi kar 1929. szeptember 23-i tanácsülésén ugyan elfogadta a teológiai tiszteletbeli doktorok ügyében hozott korábbi döntést, mégis olyan javaslatot terjesztett az egyetem tanácsa elé, melyben kérték a soproni kar díszdoktorainak valamely megkülönböztetését. A javaslatban szerepelt, hogy az addigi szokástól eltérően a teológiai díszdoktorok beiktatását csupán a kar végezze, és a kiadott oklevélen is csak a kar dékánjának aláírása szerepeljen.⁶⁸ A szeptember 25-i egyetemi tanácsülésen a hittudományi kar kérvényezte, hogy az általuk kiadandó díszdoktori okleveleket a szokásoktól eltérően és a megkülönböztetés jegyében magyar nyelven adhassák ki. Ezzel együtt tárgyalták a jogi kar által benyújtott javaslat pontjait is, és végül engedélyezték a magyar nyelvű díszdoktori oklevelek kiállítását, melyet a rektor mellett csak a kar dékánja írhatott alá. A teológiai díszdoktorok beiktatása azonban továbbra is az Egyetemi Tanács előtt történt.⁶⁹

Mínt hogy a hittudományi kar a következő években további kilenc személyt szeretett volna tiszteletbeli doktorrá avatni, az eddigiekben ismertetett vita tovább folytatódott. Végül miniszteri jóváhagyással 1934 májusában további hat új *honoris causa* doktort⁷⁰ avattak fel Sopronban.⁷¹

66 Szabályzat a magyar királyi Erzsébet Tudományegyetem evangélikus hittudományi karán tartandó doktori szigorlatról és a megfelelő tudományos fokozat adományozásáról. *Hivatalos Közlöny* 34. (1926):22. 352–355.

67 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsülése, 1929. március 20., 4. pont.

68 PTE EL VIII.104.a. ETE JÁK tanácsülése, 1929. szeptember 23., 10. pont.

69 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsülése, 1929. szeptember 25., 26. pont.

70 Carl Stange, Bancsó Antal, Csikesz Sándor, Kiss István, Mayer Endre, Pröhle Károly.

71 A vitáról bővebben lásd: PTE EL VIII. 101.a. ETE tanácsülése, 1933. április 26., 18. pont; ETE tanácsülése, 1934. december 20., 16. pont.

9. kép – Ravasz László püspök tiszteletbeli doktori oklevele (1929)

A díszdoktoravatás szertartásrendje

Az adományozáshoz hasonlóan a díszdoktorrá avatási ünnepély menete sem volt központi szabályozva, a formalitások tekintetében azonban minden esetben az Egyetemi Tanács hozhatott döntést. Az avatásokkal kapcsolatos levéltári iratokból, beszámolókból mégis kirajzolódik bizonyos sematizmus. E szerint a honoris causa doktorok avatására egy ünnepélyes egyetemi közgyűlés keretében került sor, melyet a központi épület aulájában tartottak. Az esemény a magyar *Hiszkeggyel* kezdődött az egyetemi énekkel előadásában, majd a rektor üdvözölte a jelenlévőket. Miután összefoglalta a honoris causa cím odaítélésének folyamatát a javaslatától a kormányzói jóváhagyásig, elhangzott a jelölt fogadalomtétele, melynek során a leendő díszdoktor elfogadta a felajánlott címet, valamint megesküdött az egyetem védelmére és dicsőségének gyarapítására. Ezután a rektor felkérte az avató kar dékánját, tartsa meg avatási beszédét. Ezt követően a jelölt a rektor kérésére az Egyetemi Tanács elé járult, hogy kézfogással doktorrá fogadják a tanács tagjai. Miután a rektor átadta az oklevelet, a díszdoktor tartott beszédet, majd a közgyűlés a *Himnusz* eléneklésével zárult. Ezután ünnepi fogadás következett.

Külföldi jelölt esetén az egyes beszédek, instrukciók természetesen az avatott anyanyelvén is elhangzottak, de az avatott országának himnuszát is előadta az egyetemi énekkel. Ha a külföldi jelölt nem tudott személyesen részt venni az avatásán, az egyetem kizárólag a külügyminiszter és a külképviseleti hatóságok közvetítésével adhatta át az oklevelet.⁷²

⁷² PTE EL VIII.101.b. 2131/1924–25. Külföldi állampolgárok honoris causa doktori címmel való kitüntetése körül követendő eljárás t[árgyá]b[an].

Frederick Llewellyn-Jones díszdoktorrá avatása

„Ez a művészies diploma, amelyet most átnyújtunk hálánk jeléül, egyetemünk Magna Chartája. De nem szabadságlevél; hanem éppen ellenkezőleg: a ragaszkodás, a szeretet lekötöttségének s a tudományos érdemek elismerésének az okmánya, amelyet az egyetem, s általunk a magyar nemzet Nagyságod, a szuverén angol parlament s közvetve az egész angol nép iránt érez.”⁷³ – e szavakkal adta át Pázmány Zoltán rektor Frederick Llewellyn-Jonesnak díszdoktori oklevelét Pécsen 1933. november 22-én.⁷⁴

10. kép – Frederick Llewellyn-Jones díszdoktorrá avatása 1933-ban

Az angol parlamenti képviselő díszdoktori kinevezésére Faluhelyi Ferenc jogászprofesszor tett javaslatot a jogi kar 1933. október 19-én tartott rendkívüli ülésén. Llewellyn-Jones a revizionista gondolkodást képviselve, a trianoni békeszerződés igazságtalannak tartott rendelkezései ellen lépett fel beszédeiben és írásaiban, ezért Faluhelyi a képviselő legnagyobb érdeméért Magyarország jogainak védelmét, igazságának hirdetését emelte ki, továbbá a nemzetközi jog tudományának művelése körül szerzett érdemi elismeréseként ajánlotta Llewellyn-Jonest az Erzsébet Tudományegyetem díszdoktorainak sorába.

Miután az Egyetemi Tanács is támogatta a honoris causa kinevezést, a felterjesztést továbbították államfői jóváhagyásra. A rektor a Magyar Revíziós Liga kérésére 1933. november 22-ére tűzte ki az avatás időpontját, majd megkezdték az ünnepély megszervezését és a díszoklevél elkészíttetését is, noha a kormányzói jóváhagyás csupán a *Budapesti Közlöny* 1933. november 19-i számában jelent meg. A míves oklevelet Jaschik Álmos iparművész, grafikus készítette, és a Dunántúl Egyetemi Nyomda 450 db kétnyelvű (magyar és angol) meghívót nyomtatott.

Az avatási meghívók kiküldése során külön értesítés ment a Foederatio Americana pécsi csoportjának, a Turul Szövetség pécsi vezetőségének és a Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének is. Az egyetem vezetősége megkérte a magyar királyi államrendőrség kapitányát, hogy a képviselő Pécsre érkezése napján, november 21-én a 13 óra 15 perckor érkező vonatnál a pályaudvari fogadáson, valamint az avatás napján az egyetem központi épületéhez, melyre kifüggesztették az Egyesült Királyság lobogóját, a Union Jacket is, díszőrséget rendeljenek.

A díszdoktori avatásra november 22-én délelőtt 11-kor került sor ünnepélyes tanácsülés keretében. Az esemény alapvetően a díszdoktori avatások hagyományos menetét követte, annyi változtatással, hogy a magyar mellett angolul is elhangzottak az egyes beszédek, illetve az avatott származása miatt az angol himnuszt is elénekelték az egyetemi énekkar, az érdekesség kedvéért magyar nyelven. Az eseményről a Magyar Országos Tudósító mellett az Agence Havas és a Reuter's is tudósított, a hivatalos fényképeket Csehi Nándor pécsi fényképész készítette. A közgyűlést követően délután 2-kor a Nádor Szállóban rendeztek díszebédet az egyetem új díszdoktorának köszöntésére.

⁷³ Impozáns ünnepség keretében avatta a pécsi egyetem díszdoktorává Llewellyn Jonest, a magyar igazság harcos szószólóját. *Pécsi Napló*, 1933. november 23. 2.

⁷⁴ Az ismertetés forrása: PTE EL VIII.101.b. 51. 412/1933–34. Llewellyn-Jones angol parlamenti képviselő honosítása és államtudományi doktorrá avatása.

Kornis Gyula díszdoktorrá avatása

Kornis Gyulát a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem egykori oktatóját, a bölcsészkar első dékánját 1937. október 16-án avatták az Erzsébet Tudományegyetem honoris causa doktorává.

A kinevezésre Prinz Gyula földrajzprofesszor tett javaslatot a Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Kar tanácsa előtt. Indítványában a bölcsészkar megalapításában és megszervezésében, valamint a magyar tudomány és kultúrpolitika területén szerzett érdemei elismeréseként ajánlotta Kornist az Erzsébet Tudományegyetem díszdoktorai sorába.⁷⁵ A Jog- és Államtudományi Kar Kornis nagyszabású tudományos munkássága miatt támogatta a kinevezést, azonban arra is felhívta a figyelmet, hogy aktív politikus kitüntetését e címmel nem tartják megfelelőnek.⁷⁶ Az elrendelt titkos szavazáson az Egyetemi Tanács végül 5:3 arányban szavazta meg Kornis honoris causa kitüntetését,⁷⁷ melyet az 1937. augusztus 31-én kelt kormányzói leirattal engedélyeztek is.⁷⁸

Kornis Gyula október 15-én, délután 4 óra 12 perckor érkezett meg a pécsi főpályaudvarra egy Árpád sínautóbuszal. Fogadására megjelent az egyetem tanári kara mellett Scipiades Elemér rektor, a város képviselőjében pedig Makay István polgármester, Sik Lajos tb. főjegyző, Závodszy Levente tankerületi főigazgató és Kühn Szaniszló, a Nagy Lajos Gimnázium igazgatója is. Aznap este a bölcsészkar díszvacsorát adott Kornis tiszteletére a mecseki üdülőszállóban.⁷⁹ Másnap, október 16-án 11 órakor kezdődött meg a doktoravatás díszes közgyűlés keretében az egyetem aulájában. Miután a rektor bejelentette a kormányzói jóváhagyást, Kornis a következő fogadalmat mondta el: „*Én dr. Kornis Gyula fogadom, hogy a magyar királyi Erzsébet Tudományegyetemnek, Rectorának és Tanácsának a jogait és kiváltságait, ha kell, megvédem és mindenkor arra fogok törekedni, hogy a tudományegyetem fejlődését biztosítsam, és ezzel Hazánk javát és dicsőségét előmozdítsam.*”⁸⁰ Ezután a bölcsészkar dékán, Klemm Antal a bölcsészettudományok tiszteletbeli doktorává avatta Kornis Gyulát, majd a rektor a következő szavakkal adta át az oklevelet: „*legyen ez a díszes oklevél látható jele annak, hogy Nagyméltóságodban a tudomány és politika szerencsésen találkoztak és záloga annak a reménynek, hogy ez a találkozás a Hazának is, meg egyetemünknek is nagyon sok hasznos gyümölcsöket fog teremni.*”⁸¹

A díszbédre a Nádor Szálló nagytermében került sor, melyen több mint 70 fő vett részt. Scipiades Elemér, Halasy-Nagy József mellett Vasváry Ferenc és Patacsi Dénes országgyűlési képviselő is köszöntötte és méltatta az egyetem új díszdoktorát. Kornis, hogy kimutassa az Erzsébet Tudományegyetem iránti tiszteletét, elutazása előtt 300 pengőt adományozott a bölcsészkar szegény sorsú diákjai segélyezésére.⁸²

75 PTE EL VIII.107.e. 136/1936–37. Dr. Kornis Gyula tiszteletbeli doktorrá avatásának ügye; PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1937. április 28., 22. pont.

76 Mindez annak tükrében figyelemre méltó, hogy az 1936/37-es tanév folyamán Kérészy Zoltán, a jogi kar nyilvános rendes tanára előterjesztést tett Kornis Gyula jogi díszdoktori kinevezésére, míg az aktív politikusok avatásának mellőzését már 1929-től nem pártolták a karon. PTE EL VIII.104.b. 26.d. 107/1937–38. Kornis Gyula m. kir. titkos tanácsos államtitkári címmel felruházott egyetemi ny. r. tanár honoris causa doktorrá avatása tárgyában átirat.

77 PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1937. április 28., 22. pont.

78 Tiszteletbeli doktorrá avatás. *Hivatalos Közlöny* 45. (1937): 19. 250.

79 Az egyetem és a város ünnepélyesen fogadta Kornis Gyula titkos tanácsost. *Dunántúl*, 1937. október 16. 2.

80 PTE EL VIII.101.b. 61/1937–38. Dr. Kornis Gyula magyar királyi titkos tanácsos tiszteletbeli doktorrá avatása.

81 PTE EL VIII.101.b. 61/1937–38. Dr. Kornis Gyula magyar királyi titkos tanácsos tiszteletbeli doktorrá avatása.

82 Kornis Gyulát díszközgyűlés keretében avatta tiszteletbeli doktorrá a pécsi egyetem. *Dunántúl*, 1937. október 17. 3–4.

Az avatás jelképei

A díszdoktorrá avatás legfontosabb jelképe a doktori oklevél volt, elkészíttetése az avatást indítványozó kar feladata volt. A latin nyelvű oklevél szövegezését és fordítását az adott kar készítette elő, általában valamelyik oktató fordította a szöveget latinra. A pergamenpapírra írott díszes oklevelet iparművészek készítették. Az egyetem együtt dolgozott például Miertl Gyulával, aki Pietro Fedele olasz politikus, vagy ifj. Richter Aladárral, aki többek között Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter számára készített díszoklevelet. Fischer Béla oklevelét az egyetemi díszjelvények elkészítésében is közreműködő Megyer-Meyer Antal grafikus és iparművész alkotta meg. Ifj. Richter Aladár, aki Nendtvich Andor, Keresztes-Fischer Ferenc és Kornfeld Móric oklevelét készítette, az alábbi leírással mutatta be munkái kivitelezését, azok stílusát:

„Az oklevelek 38x46 cm méretben – két oldalon, bőrpergamantra (u.n. kutya-börre) dolgozva – gazdag kiképzésű magyaros ornamentális stílusban – Corvina szerű megoldásban és tehnikával – gyöngyírással náddal írott szöveg írással, a keret díszítésben megbeszélés szerint alkalmazott két-két guasch-miniatur festménnyel, díszes kiképzésű natur-borjubőr kötésben – annak fedéltábláján négy u.a. ornamentálisban tervezett ezüst veret – középen az országos címer a koronával fém alapon égetett emeil kivitelben – megfelelő bőrplasztikai díszítéssel, a hátlapon öt drb. ezüst veretű védögombbal, egy ezüst veretű összefogó csattal, esztergályozott fa pecsétokkal, bársonnyal bélelt és sötét barna vászonnal borított megfelelő egy-egy védő tokdobozzal [készülnek – P. D.]. Az oklevelek mindegyike stílusban egy – de kivitelben ill. tervezésben más-más megoldású lesz. A kötés sarok veretei megfelelő kövekkel díszítve – belső burkolat selyem-ripsz – az átfogó pecsétzsinór antik arany. A pecsét a régi oklevelek mintájára közönséges méhviaszba lesz öntve.”⁸³

A harmincas évek elején felmerült egy másik, díszdoktorokhoz kapcsolódó jelkép kialakítása is. Klebelsberg Kuno ugyanis felkérte az egyetemeket, gondolják át egy érem elkészítésének lehetőségét, melyet az oklevél mellé kapnának a díszdoktorok, ünnepélyes alkalmakon pedig nyakukba akasztva viselhetnének. Az ETE minden kara támogatta a javaslatot, a bölcsészkar még tervezetet is benyújtott az Egyetemi Tanácsnak, mely részletesen tartalmazta az érem leírását. A vázlatban az érem a rektori és dékáni láncok kialakításán alapult, amit egy Erzsébet királynét ábrázoló relief díszített. A színes zománcban kivitelezett alakot az ovális síkon egy keret foglalta magába. Az érem felső csúcsánál a Szent Koronával díszített magyar címer foglalt helyet egy szív pajzsban elhelyezett arany E betűvel. A terv szerint az érem alsó csúcsán babérágakból vagy más díszítő motívumból alakított volna ki az iparművész valamilyen záródíszet. Az adott kar színét viselő, arany szegélyű szalagon lógó érem hátlapján a díszdoktor neve, az avatás dátuma és az egyetem ajánló sorai kaptak helyet: *„Illustrissimo ac doctissimo domino N. N., doctori honoris causa creato, D.D.D. Regia Hungarica Universitas Elisabethina Quinqueecclesiensis. A.*

⁸³ PTE EL VIII.101.b. 578/1927–28. ifj. Richter Aladár iparművész ajánlata a tiszteletbeli doktori oklevelek és díszes kivitelű üdvözlőlapok elkészítése t[árgy]b[an]. Hasonló leírást ad a művész Becker Gábor díszdoktori oklevelének tervezésekor egy korábban általa készített díszdoktori oklevélről, lásd: PTE EL VIII.101.b. 134/1929–30. Ifj. Richter Aladár levele Nyakas Józsefnek Becker Károly díszdoktori okleveléről, 1929. szeptember 20.

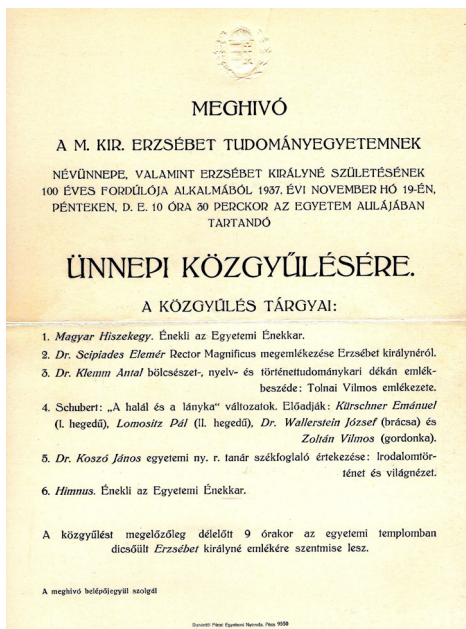
D.....”⁸⁴ Noha az Egyetemi Tanács a bölcsészkar tervezetének elbírálására és az érem kialakítására egy művészeti bizottságot alakított Kovács Sándor, Schaurek Rafael, Entz Béla és Holub József kinevezésével, további forrással az érem megvalósításával kapcsolatban nem rendelkezünk.⁸⁵

Az Erzsébet-névünnep

Erzsébet királyné 1898. szeptember 10-i halálát követően emlékét már a következő hónapban törvénybe iktatták (1898. évi XXX. törvénycikk). Október 4-én jelent meg Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszter körrendelete „*megdicsőült Erzsébet Királyné császári és királyi Felsege emlékezetének évenkénti iskolai megünneplése tárgyában*”, mely szerint Erzsébet napján minden évben méltó gyászünnepélyt kell tartani a hazai tanintézetekben, ahol istentisztelettel, majd ünnepi beszéddel emlékeznek meg az elhunyt királynéről.

Az 1912-ben Pozsonyban létesült egyetemet különleges kapcsolat fűzte névadójához, Erzsébet királynéhoz, amely már az első emlékbeszédekből kitűnik. Falcsik Dezső rektori jogú dékán 1914-ben úgy fogalmazott, hogy a „*kegyelettel hódolók közt (...) nekünk, a pozsonyi m. kir. tudományegyetem tanárainak, tisztviselőinek és polgárainak, elől kell járnunk annál a szoros kapocsnál fogva, hogy a mi megdicsőült Erzsébet királynénk magasztos személyében nemcsak nemzetünk feledhetetlen őrangyalát, de ifjú Alma Materünk védő s inspiráló szellemét is tiszteljük.*”⁸⁶ Polner Ödön rektor a következő évben kiemelte, hogy ugyan rendeletileg az összes tanintézetnek megszabták az emlékünnepélyek tartását, a pozsonyi egyetem ezt önként is megteszi, hiszen a királyné az intézmény névadója.

Az Erzsébet Tudományegyetem hagyományosan minden év november 19-én, Erzsébet névnapon emlékezett meg az egyetem névadójáról. Az ünnepség évente hasonló forgatókönyv szerint zajlott. Az ünnepi közgyűlést megelőzően a résztvevők délelőtt 9 órától szentmisén vettek részt. A pécsi időszaktól ezt az egyetemi templomban tartották. A szentmise után került sor az egyetem Rákóczi út 80. szám alatti aulájában az ünnepi közgyűlésre. Az ünnepség elején az egyetemi énekhar a *Magyar Hiszekegyet*, a végén pedig a *Himnuszt* adta elő. A hallgatóság elsőként a regnáló rektor emlékbeszédét hallgatta meg, melyben rendszerint Erzsébet királyné emlékezetéről, magyarokhoz fűződő viszonyáról esett szó. Majd egy vagy több tudományos előadás következett. A tudomá-

11. kép – Meghívó az 1937-es névünnepélyre

⁸⁴ PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1930. március 27., 19. pont.

⁸⁵ PTE EL VIII.101.b. 1394/1929–30. Díszdoktorságot jelző díszérem alapítása t[árgy]b[an] leirat.

⁸⁶ FALCSIK 1916. 11.

nyos előadást azon kar dékánja tartotta, amely karról a rektort megválasztották. Ilyen volt például Entz Béla *Kórtani irányok, elméletek és törekvések* című beszámolója 1928-ban. Néhány alkalommal az új nyilvános rendes tanárok székfoglaló előadásai is emelték az ünnepek tudományos jellegét. Például Kerényi Károly *Korfu és az Odysseia*, Kószó János *Irodalomtörténet és világnézet*, Óriás Nándor *A római jog mai jelentősége*, Ereky István *A modern magyar közigazgatás kialakulása*, Lissák Kálmán *A sympatho-adrenalis rendszer szerepe a szervezet védekezésében* című székfoglaló előadásai hangzottak el ekkor.

A harmincas évektől nemcsak a névadó királyné, hanem az előző évben elhunyt neves professzorok emléke előtt is tisztelgett egy-egy előadó. 1935-ben Halasy-Nagy József Weszely Ödön, 1937-ben Klemm Antal Tolnai Vilmos, 1938-ban Császár Elemér Rhorer László, míg Pröhle Károly Payr Sándor emlékét idézte fel.

A pécsi egyetemi ifjúság először az 1926/27-es tanévben készült ünnepélyes műsorral Erzsébet királyné névünnepe alkalmából, amelyet a belvárosi katolikus kör dísztermében tartottak meg. A hallgatóság megemlékezésén zenei darabok és költemények hangzottak el, illetve színdarab-jeleneteket adtak elő az elhunyt királyné tiszteletére. Ezen alkalmakkor egyetemi tanárok mondták az ünnepi beszédeket, köztük Vasváry Ferenc, Vinkler János vagy Neuber Ernő.

A beszédekben nemcsak Erzsébet királyné emlékét elevenítették fel, hanem, ha valamely jeles történelmi személyiségnek vagy művésznak évfordulója vagy emlékéve volt, ők is kiemelt helyet kaptak az ünnepség során. 1938-ban Birkás Géza Kölcsey Ferencről, Tóth László István királyról, 1941-ben Vargha Damján Széchenyi Istvánról és Werbőczy Istvánról emlékezett meg az ünnepi közgyűlés előtt.

Az első (pozsonyi) években a háborús helyzet miatt nem lehetett jelentős Erzsébet-napi ünnepséget tartani. 1914-ben csak szűk körben, az egyetemi polgárok részvételével tartották az első megemlékezést. Falcsik Dezső rektori jogú dékán erre is kitért beszédében:

„Egyetemi tanácsunk határozata folytán ez első alkalommal, ifjú Alma Materünk megnyitása évében, csak szűk házi körben áldozunk dicsőemlékü Erzsébet királynénak magasztos emlékének. A körülmények mostohasága, az idők köztudományos komoly, sőt komor volta felment engem annak megokolásától, hogy miért választjuk az ünneplésnek ezt a diszkrét, szerény módját.

Ám a nehéz napok ólomként reánk nehezedő súlya nem gátolhat meg bennünket abban, hogy kegyeletünk önként előtörő megnyilatkozásának kifejezést adjunk. Csak a zajt, a feltűnést, a rikító színeket kerüljük, melyek díszharmóniát kelthetnének a lelkekben. De kegyeletünk, szeretetünk s hódolatunk mélységét a megnyilatkozás tartózkodó formája nem érinti.

Tisztelt Közgyűlés! A magyar nemzet százezreinek ajkán hangzik el ma Erzsébet, egykori hódolatövezte királynénak áldott neve. És százezrek lelkének húrjai rezdülnék meg neve s dicső emléke varázsától.”⁸⁷

1917-ig házi ünnepi közgyűlésén emlékeztek meg a névadó királynéről. 1915-ben Polner Ödön beszédében nemcsak Erzsébet királyné, hanem a háborúban elesett fiatal Degré Lajos tanártársukra is emlékezett békét áhító szavaival:

„Erzsébet királynéra emlékezve, ki a harmóniát kedvelte, a kiegyenlítést és a meggyezést kereste és a magas kultúrát szerette, nem alkalomszerű-e a kérdésnek fel-

87 FALCSIK 1916. 11.

*vetése, vajjon a milliókra menő emberi élet elveszte, jóformán minden kulturális működés megbénulása és fennakadása után nem érkezett-e el még az ideje a béke keresésének; hiszen az emberi szenvedélyek e háborúban már eléggé kidühönghették magukat.*⁸⁸

Az egyetem Pécsre költözése után a kialakult hagyományoknak megfelelően minden évben ünnepi közgyűléssel emlékeztek meg Erzsébet-napon a névadó királynéről. Weszely Ödön 1929-ben így nyilatkozott ennek fontosságáról: „Midőn tehát egyetemünk minden esztendőben felújítja Erzsébet királyné emlékezetét, erőt akar meríteni a multból a jövő számára, s a nemzeti érzést akarja ápolni s ébren tartani, mint szent Vesztatüzet.”⁸⁹

Az utolsó Erzsébet-névünnepet 1943-ban tartották, ekkor Ángyán János mondott megemlékező beszédet. Ezután a politikai helyzet már nem tette lehetővé az ünnepség megrendezését. 1947-ben egy minisztériumi utasítás alapján a tudományegyetemek neveiből törölni kellett a személyneveket, így a pécsi egyetemnek is meg kellett válni az „Erzsébet” névtől, s ezek után már névünnepeket sem tartottak az intézményben. Az orvosi kar az „Erzsébet” nevet 1947 áprilisától, a jogi kar júniustól nem használta tanácsülési jegyzőkönyveiben, az egyetemet a kis betűvel írt „pécsi” jelzővel jelölték, június 20. után pedig a Pécsi Tudományegyetem nevet használták. 1947 őszén az Egyetemi Tanács kérte a minisztertől a név megtartásának engedélyezését, az azonban nem kívánt változtatni korábbi utasításán.

Az Erzsébet-serlegbeszéd

1921-ben Heim Pál javaslatára alakult meg az Erzsébet Egyetem Barátainak Egyesülete. Az egyesület az egykori tanítványok és az egyetem iránt érdeklődők, valamint az intézmény közötti kapcsolatokat kívánta szorosabbra fűzni, hogy ezáltal anyagi forrásokat is mozgósítani tudjon a fejlesztési tervekhez. Az alakuló közgyűlés a szervezet első elnökévé Apponyi Albertet választotta. Alapszabályát a belügyminiszter 1923 júliusában hagyta jóvá.⁹⁰ A kezdeti lelkesedést követően azonban lassan megszűnt az egyesület érdemi működése, ezért Scipiades Elemér, az 1937/38-as tanév rektora annak felélesztését tűzte ki célul. Az 1938. június 3-án tartott közgyűlésen Keresztes-Fischer Ferencet választották meg az egyesület elnökévé, majd ő tartotta meg az Erzsébet-serleghez kapcsolódó első beszédet is.⁹¹

Az Erzsébet Egyetem Barátainak Egyesülete a befolyt tagsági díjból 1938 tavaszán készítette el az Erzsébet-serleget. A serleg tetején Erzsébet királyné alakja, a talapzaton Pécs, Pozsony és az Anjou-ház zománc címere látható. A tetőn körbefutó felirat az egyetem négy karára utal: „*Philosophia, Jurisprudentia,*

12. kép – Az Erzsébet-serleg

⁸⁸ POLNER 1916. 8.

⁸⁹ WESZELY 1930. 10.

⁹⁰ SZABÓ 1940. 111–112.

⁹¹ A belügyminiszter serlegbeszéde. *Dunántúl*, 1938. június 4. 2.

Az első serlegbeszéd

„Nem tudok mély lelki meghatódás nélkül visszagondolni ezekre az időkre [ti. az Erzsébet Tudományegyetem Pécsre költözésének időszakára – D. K.]. Szeretett szülővárosom ekkor szabaddult fel egy három évig tartó megszállás szenvedései alól. Erről az időről csak annyit akarok mondani, hogy sohasem láttam még az izzó hazafiságnak olyan megnyilvánulását, a lelki öszszeforrottságának olyan példátlan megnyilatkozását, amilyent ez a három évig tartó szenvedés váltott ki ennek a városnak lakosságából s nem láttam még a boldogságnak azt a paroxizmusát, amellyel ez a város akkor újra visszaborult a magyar haza ölelő karjaiba. Ismétlem, nem tudok a legmélyebb meghatódottság nélkül visszagondolni ezekre az időkre, amikor Pécs város lakossága örökre kiérdemelte magának a magyar nevet.

Ebben az időben jöttek Pécsre néhai gróf Klebelsberg Kunó és bölcs tanácsadójának, Tóth Lajosnak vezetésével az Erzsébet tudományegyetem pionírjai, hogy új otthont építsenek száműzött egyetemüknek. S ez a város, amely minden fejlődés és haladás iránt fogékony, kizárt lélekkel fogadta annak a régen várt gondolatnak megvalósulását, hogy mint Nagy Lajos király korában volt, újra egyeteme legyen. Így született meg ennek a városnak és a kormánynak áldozatkészségéből és az említett pionírok fáradhatatlan munkásságából az egyetem új otthona, azóta munkálkodik itt az Erzsébet tudományegyetem és működését nemcsak ennek a városnak, hanem egy nagy vidék nagy lakosságának áldása kíséri.

Ma, amikor megalakítottuk az Erzsébet Tudományegyetem Barátainak Egyesületét, önként felmerült a kérdés, hogy van-e és miért van szükség erre a baráti egyesületre. Az egyetem Pécssett történt letelepülése óta súlyos gazdasági válságon estünk át s még komoly irányadó tényezőkben is felmerült az a gondolat, hogy vajjon ennek a szegény országnak csökkent anyagi ereje elbír-e négy egyetemet, nem kell-e ezek közül egyet megszüntetni. Ma már azonban ilyen gondolatok nem kísértének, meggyőződésem azonban, hogy nekünk, az Erzsébet tudományegyetem barátainak hangos szóval kell hirdetünk, hogy miért nem lehet ezt az egyetemet sohasem megszüntetni, hogy miért szükség, hogy milyen hivatás vár reá nemzeti szempontból.”⁹²

Theologia, Medica”. A serlegünnepségek célja az volt, hogy az egyesület részére kötelezően előírt januári közgyűlésen kívül még egy alkalommal, egy neves személyiség serlegbeszéde kapcsán összegyűjthessék azokat a személyeket, akik érdeklődnek az egyetem ügye iránt. 1939-ben Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát, 1940-ben pedig Imrédy Béla miniszterelnök szólalt fel az összejevetelen. Utóbbi előadásában az országban élő, más nyelvű népesség szellemi örökségének tiszteletben tartására, és arra hívta fel a figyelmet, hogy e tekintetben különösen nagy szerep hárul az egyetemekre.

Az 1938-as újjáalakuló közgyűlésen adták át az egyesület által alapított emlékérmét, melyet először Hóman Bálint kultuszminiszter vehetett át az egyetem fejlesztésében játszott érdemeiért.

A baráti társaság működése 1945 után a többi egyetemi egyesülettel együtt megszűnt.

⁹² A belügyminiszter serlegbeszéde. *Dunántúl*, 1938. június 4. 2.

Egyetemi bálók

Az Erzsébet Tudományegyetemen már a pozsonyi és budapesti évek alatt is rendeztek egyetemi bálakat, és a hagyomány a pécsi időszakban is folytatódott. Minden évben jótékonyági Erzsébet-bált tartottak az egyetemi ifjúság és a tanári kar részére, mely az egész város, sőt a régió számára kiemelt esemény volt, de szép számmal érkeztek vendégek a fővárosból is. A befolyt összegből a szegény sorsú hallgatók tanulmányait igyekeztek előmozdítani, vagy a menza, illetve az internátusok működését segíteni. A bálakat kezdetekben a hallgatók szervezték, majd az oktatói kar is nagyobb szerepet igyekezett vállalni a szervezésben, különösen a pénzügyi elszámolások kézben tartása céljából, ezért külön tanárelnököket és társelnököket választottak a lebonyolítás támogatására.⁹³ Az 1925/26-os tanévtől a tanárelnököket az Egyetemi Tanács jelölte ki, aki már az ősztől induló előkészítő munkát is felügyelte.⁹⁴ Az 1930/31-es tanévtől a gazdasági válság idején a magas költségek miatt már nem volt lehetőség megrendezni az egyetemi bált, sőt a hallgatói rendezvényeken is tiltották az 'egyetemi bál' elnevezést, helyette táncal egybekapcsolt teaestek tartását javasolták a hallgatói szervezeteknek.⁹⁵

Az első pécsi egyetemi bált 1924 februárjában tartották a Pannonia Szálló báltermében.⁹⁶ Az esemény fővédnöke ekkor és a következő években is Albrecht főherceg volt, de érkeztek vendégek a fővárosból is. A bál napján küldöttség fogadta a pályaudvaron a főherceget, melyben a polgármester és a püspökség képviselői is jelen voltak az egyetem vezetősége mellett. A fővédnököt a bál előtérben gyertyás lakájok, vármegyei hajdúk és díszegyenruhás huszárok fogadták. Az előcsarnokban hangzott el a bálbizottság üdvözlője, ezután heroldok kürtszava mellett vonultak be az előkelőségek a bálterembe. Itt köszöntötték a bál védnökei és háziasszonyai a fővédnököt, majd ünnepélyesen megnyitották a rendezvényt. A bálon körönként katona- és cigányzenére táncoltak a résztvevők.⁹⁷ Később is igyekeztek minden esztendőben valamely országos méltóságot vagy az uralkodó család egy-egy tagját megnyerni a bál fővédnökének. Így például 1927-ben Frigyes főherceg, 1933-ban Virág Ferenc megyéspüspök és Mailáth Györgyné grófné patronátusa alatt zajlott az esemény.

Az egyetemi ifjúság különböző vallású hallgatói csoportjai, valamint korporációs szervezetei, bajtársi egyesületei, de a kollégiumok is minden évben rendeztek jótékonyági bálakat, táncestélyeket, melyek bevételét általában a hallgatóság tanulmányi és segélyalapjának juttatták. Ezekre a bálókra igyekeztek megnyerni országosan is híres művészeket, énekeseket, így emelve a bál színvonalát egy kisebb műsoros résszel is.

Megemlékezések az első világháborús hősi halottakról

Az első világháborús veszteségek az Erzsébet Tudományegyetem hallgatóit és oktatóit sem kerültk el. Az elesett diákok mellett egy oktatóját is elveszítette az egyetem. Degré Lajos a pozsonyi jogtudományi karon büntetőjogot oktatott, majd a háború kitörése után bevonult. 1915. március 7-én esett el Uzsoknál.⁹⁸ Az egyetem fiatalon elhunyt tanáráról 1915 novemberében, az Erzsébet-névünnepséghez kapcsolódva emlékeztek meg.⁹⁹ Az emlékbeszédet Finkey Ferenc újonnan kinevezett büntetőjog-professzor, Degré Lajos tanszéki utóda tartotta:

⁹³ Az Erzsébet egyetemi bál előkészületei. *Dunántúl*, 1926. január 14. 6.

⁹⁴ PTE EL VIII.101.a. ETE tanácsulése, 1926. június 16., 29. pont.

⁹⁵ PTE EL VIII.105.a. ETE OK tanácsulése, 1930. október 29., 25. pont.

⁹⁶ Albrecht kir. herceg Pécsre jött az egyetemi bálra. *Dunántúl*, 1924. február 15. 1.

⁹⁷ Albrecht királyi herceg Pécssett. *Dunántúl*, 1925. február 24. 1.

⁹⁸ SZABÓ 1940. 155–161.

⁹⁹ A pozsonyi egyetem ünnepi közgyűlése. *Egyetemi Lapok*, 1915. december 31. 6.

„Fiatal, alig egy éves egyetemünknek egyik legfiatalabb, kiváló tanárát kívánta tőlünk aldozatul a világháború. Egyetemünkre, a hazai kultúrára bizonyára mérhetetlen veszteség, hiszen Degré Lajos hosszú tanári és írói működéséhez teljes joggal fűzhattük és fűztük is a legszebb reménységet.

És mégis, bárminő fájdalmas reánk ez a váratlan és érzékeny veszteség, magasabb szempontból felemelő, szinte büszkélkedésünk s mindenesetre méltó ünnepelésünk tárgya lehet a mi fiatal kollegánk hősi halála. (...) Mai ünnepünk, egyetemünk első diszülése egy dicsőítő ünnep a hősi halált halt tudós tiszteletére, aki ércnél maradandóbb emléket állított önmagának, mert betű szerint vette, hogy szép és dicső dolog a hazáért meghalni s a tanárra, a tudósra is áll a jelszó: a haza minden előtt.”¹⁰⁰

A Jog- és Államtudományi Kar volt a kezdeményezője annak, hogy az elesett egyetemi hallgatóknak és Degré Lajos jogtudós tanárnak emléket állítsanak. Később a javaslat kiegészült azzal, hogy ne csak az egyetemi hallgatók, hanem a pozsonyi és pécsi joglíceum elesett diákjai is kapjanak valamilyen emléket. A megvalósítással kapcsolatban több elképzelés is született. Hodinka Antal az 1927. április 27-én tartott egyetemi tanácsülésen javaslatot tett arra, hogy az egyetemi templomban hozzanak létre egy oltárt az elhunyt joghallgatók emlékére, melyet nemzeti lobogóval és hadi trófeákkal díszítenének. Ezzel egyidőben megkezdődött az elhunyt egyetemi hallgatók, illetve jogakadémisták névsorának összegyűjtése is. Javasolta továbbá, hogy állítsanak emléktáblát az első világháborúban elesett Degré Lajos tanárnak.¹⁰¹ Végül a hallgatók és Degré Lajos emlékét egy közös bronz-táblán örökítették meg, melyet a Rákóczi úti főépület díszlépcsőházában helyeztek el.

1930. szeptember 17-én a tanévnyitó közgyűlés után ünnepélyes keretek között leplezték le az emléktáblát és domborművet, melynek alkotója Gecső Sándor szobrászművész volt. A vörös márvány keretezte bronz dombormű jobb oldalán három rohamsisakos, szuronyos magyar katona látható, baloldalon az elesettek neveinek felsorolása, felette felirat: „A M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem, valamint a volt Pozsonyi és a Pécsi Jogakadémiák Hősi halottai. 1914–1918.” A mű alsó negye-

13. kép – Megemlékezés a hősök emléktáblájánál 1933-ban

dében Degré Lajos profilban ábrázolt portréja, két oldalán felirat: „Tudománynál csak hazáját szerette jobban. Hősi halált halt százada élén Uzsoknál 1915. III. 7.”¹⁰² A kegyelet-teljes megemlékezést Bozóky Géza rektor ünnepi beszéde vezette be.

¹⁰⁰ FINKEY 1916. 14.

¹⁰¹ PTE EL VIII. 101.a. ETE tanácsulása, 1927. április 27., 13. pont.

¹⁰² ROMVÁRY 1982. 321–322.

Az egyetem működésének első évtizedében az Erzsébet-névünnepek keretében is megemlékeztek az egyetem hősi halottairól. Az Egyetemi Tanács 1929-ben hozott határozatot arról, hogy a megemlékezések időpontja kerüljön át az évzáró közgyűlés ünnepeinek keretébe. Ezekben a tanévzáró rendezvényeken adták át az éves pályadíjakat is, mintegy példaként állítva az egyetem hőseit a kor tanuló ifjúságának:

„Ne keressük, mit jelentene részünkre, ha ezelőtt 18 évvel az Erzsébet Tudományegyetem megnyitásának első évfordulóját Finkey Ferencnek nem kellett volna a meghatott visszaidézéstől ihletett emlékbeszéddel ünnepelnie, de Degré Lajos ma is köztünk és Veletek élhetne tudományának. Példája így, ahogyan a kifürkészhetetlen gondviselés élénk állította, felér egy hosszú, munkás élet ajándékozó gazdagságával. Képzeltben úgy látom, mintha az a 35 társatok, kiknek neve bronzba öntve, az ő vezényszavára indult volna szuronytszegezve tűzbe, s biztos vagyok benne, hogy Ti, ha sor kerül rá, tudtok majd azzal is nyomába lépni, hogy nem pennával, de véres szablyával szolgáljátok a mi drága történeti Magyarországnak jövő nagyágát és fölvirágzását.”¹⁰³

Az 1938-as megemlékezésen Berde Károly mondta az ünnepi beszédet. Berde négy éven keresztül csapatorvosként teljesített szolgálatot a galíciai és tiroli fronton a világháború idején, beszédében meghatottan emlékezett vissza ezekre a nehéz évekre:

„Ott meneteltem a soraikban esztendőkön keresztül...”

S a magamaradás csendes perceiben, amikor az emlékezés nagy, néma filmje leperog lelki szemeim előtt, minden lélekszántóan mély élményem alakjai között az ő soraikban szeretek tartózkodni ma is legszívesebben. A világháború hőseire kegyelettel felpillantani, a kicsinyhitűség mételje ellen náluk keresni orvosságot: ez nekem nem ünnepem, de mindennapi kenyerem.

Immár nemsokára negyedszázad távlatából néznek reám ezek az arcok és emlékezetemben ott áll ma is mindenikük a maga őrhelyén, ahova a kérelhetetlen végzet, s a kötelességteljesítésnek halálosan komolyan való felfogása állította. (...)

Az antik világ a maga hőseit emberi mértékkel fel sem tudta mérni. (...) A mi hőseink nagyobbak mert, csak emberek. Vérünkéből, húsunkból való egyszerű, szürke halandók, 100%-os ember-voltuknak minden fogyatékoságával, védtelenségével. Milyen nagyoknak kellett lenni bennük a léleknek, hogy a testi szenvedések irtatlan rengetegében, a tusakodások, félelmek és meghasonlások sötét örvényei közepette is tisztán fel tudják fogni és a véres porbaomlásig követni az isteni szótatot...”¹⁰⁴

A második világháború után ezeket a megemlékezéseket az új politikai rendszerben már nem lehetett megtartani.

Tudományos és kulturális programok

Az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetségének megalapítása volt az első lépés afelé, hogy a hallgatók és a tanárok mellett a város tudományok iránt érdeklődő közösségét is tájékoztassák a karokon folyó kutatásokról. De a tudományos szövetség mellett az egyetem több intézménye is működtetett tudományos előadásorozatokat: a Maurinum blokkelőa-

¹⁰³ KASTNER 1933. 47–48.

¹⁰⁴ BERDE 1938. 3.

dásai, a Keszthelyi Nyári Egyetem, a magántanárok *Ad Astra* előadássorozata, az egyetem Kisebbségi Intézetének kultúrnapjai, előadássorozatai, valamint a külföldről érkezett nyelvi lektorok nyelvtanfolyamai, országismereti tájékoztatói tartoznak ebbe a körbe. Természetesen nemcsak az egyetem, hanem a város és a szomszédos vármegyék által szervezett szabadegyetemeken (Pécs, Kaposvár, Baja, Mohács), felvilágosító előadásokon, különböző szervezetek által indított tanfolyamokon (Iparos Líceum, Anyák Iskolája, Szociáldemokrata Párt munkásegyetemei stb.) is szép számmal találhatunk egyetemi professzorokat az előadók között.¹⁰⁵

Az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetségének megalapítása

1924. december 10-én Scipiades Elemér professzor javaslatára jött létre az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetsége. Scipiades a szövetség megalakításának szükségességét azzal indokolta, hogy

„a nemzeti fejlődést legerősebben ott tudták biztosítani, ahol a felső oktatásra helyezték a súlyt, ahol intelligens vezetőkkel, intelligens néprétegeket tudtak nevelni s a kiegyensúlyozatlan kritika káros befolyásának elejét tudták venni. Azonban az egyetemeknek kulturális feladata nemcsak a tantermekre szorítkozik, hanem a társadalmi életre is. Intelligenciát kell nevelni. Ezért szükséges, hogy a tudományok terjesztésére bizottságok alakuljanak, hogy megalakítsák egy szövetséget, amely a legszélesebb néprétegeket is bekapcsolná működési körébe.”¹⁰⁶

E célkitűzésekkel alakult meg az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetsége az Erzsébet Egyetem Barátainak Egyesülete alosztályaként.¹⁰⁷ A szövetség célja népszerű előadások tartása, úgynevezett „kis akadémiák” létesítése, folyóirat indítása, tudományos munkák kiadása volt. A szövetség keretében szakosztályokat alakítottak: orvosi; jog- és társadalomtudományi; bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi szakosztályt, majd külön javaslatra elfogadták a természettudományi és közegészségügyi szakosztály létesítését is. A szövetség tagja lehetett mindenki, aki egyetértett a szervezet céljaival, a szakosztályok tagjai pedig szakemberek és meghívottak lehettek. A tagok mérsékelt tagdíjat fizettek, amely őket az előadások látogatására jogosította.¹⁰⁸

Az ünnepélyes alakuló ülést 1925. február 8-án tartották. Az eseményen országos főméltóságok, egyetemi oktatók, művészek, a magyar egyetemek és egyházak képviselői, valamint a város és vármegye előljárói is részt vettek. A kultuskormányzat nevében Tóth Lajos államtitkár tolmácsolta Klebelsberg Kuno miniszter üdvözlő szavait:

„Magyarország csak úgy maradhat fenn, ha sikerül kulturális fölényét fenntartani. Ehhez azonban mindenkinek dolgoznia és produkálnia kell. Helyesen értelmezte a pécsi egyetem azt a teendőt, amikor kiszállt az Alma Mater falai közül, hogy ébresztgesse az egyes városokban a kultúra szeretetét.”¹⁰⁹

¹⁰⁵ RAVASZ II. 1983. 122.

¹⁰⁶ Megalakul Pécssett a nagy közönség bevonásával az egyetemi tudományos szövetség. *Dunántúl*, 1924. december 11. 3.

¹⁰⁷ A tudományos szövetség történetéről bővebben: DEZSŐ 2021.

¹⁰⁸ Megalakul Pécssett a nagy közönség bevonásával az egyetemi tudományos szövetség. *Dunántúl*, 1924. december 11. 3.

¹⁰⁹ Fáklya gyújtás az egyetemen. Az Erzsébet Egyetemi Tudományos Szövetség megalakulása. *Dunántúl*, 1925. február 10. 2.

Az alakuló ülésen Scipiades professzor *Az egyetem fogalma és fejlődése* címmel tartott előadást, melynek szövegét a *Dunántúl* is közölte hasábjain. Előadásában hangsúlyozta, hogy „az egyetemeknek mindenkor, s így ma is, csupán egyetlen őseredetű hivatása volt, kutatni a tudományt olyan terjedelemben, mint a milyen területre alkalmas egyének állíthatók olyanokból, akiket a nép erre magából, műveltségének ősisége arányában kitermelt, s hirdettetni a tudományt olyan terjedelemben, mint amilyen mértékben azt a nép, szellemi műveltségének magassága arányában parancsoló módon igényli.”¹¹⁰

Nemcsak Pécsen hozták létre a szövetséget, hanem a közeli kisvárosban, Mohácson is, itt 1925. november 11-én alakult meg a tudományos szövetség helyi csoportja, melynek vezetője Margittai Lajos polgármester lett.¹¹¹

Az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetségének szakosztályai

A tudományos szövetség Jog- és Társadalomtudományi Szakosztályának alakuló ülését már 1925. február 2-án, a tudományos szövetség ünnepélyes megalakulása előtt megtartották. Vinkler János professzor nyitotta meg az első ülést az előkészítő bizottság nevében: „A tiszta élet gazdasági szellemi kulturát igényel és egy harmadik kulturát a szív kulturáját. Az egyetemnek az iránya az erkölcsi kultúra megteremtése, de nem az egyesnek, hanem általában az embernek akarja ezt az életet. Ilyen célt szolgáló intézménynek nem lehetnek ellenségei, csak barátai.”¹¹² Félix Antal megválasztott elnök szerint az osztály feladata a szaktudomány minél intenzívebb művelése volt, valamint a jog- és társadalomtudomány megismertetése és megkedveltetése a társadalom minden rétegével.

A Jog- és Társadalomtudományi Szakosztály első ülését 1925 márciusában tartotta, az első előadó Kérészy Zoltán volt, aki az országgyűlés kialakulásáról beszélt.¹¹³ A szakosztály nevéből adódóan változatos jogi témájú, valamint főként politikai, akár a napi politikára reflektáló előadásokat vett fel programjába. Különösen háborús események idején nőtt meg az érdeklődés az egyes országok iránt, az abesszin vagy finn háború idején például több politikai, történeti, kultúrtörténeti előadást hallgathattak a látogatók az adott országhoz kapcsolódóan.

Az Orvostudományi Szakosztály¹¹⁴ előadásai elsősorban szakemberek – gyakorló orvosok, egészségügyi személyzet, orvostanhallgatók – számára voltak nyitottak, a témák is erősen szakmai jellegűek voltak, nem a szélesebb közönségnek szóltak. Sok gyakorlati esetmegbeszélés, betegbemutató szerepelt az ülések napirendjén. A kifejezetten nagyközönségnek szánt előadásokra külön felhívták a figyelmet. Ilyen volt például az 1926. január–február hónapban tartott rákbetegséggel foglalkozó előadássorozat.¹¹⁵

Az orvosi szakosztály ülésezett a legrendszeresebben, kéthetenként követték egymást az összejövetelek. 1931-től Tóth Lajos, a pécsi egyetemet és az orvostudományi kart támogató

¹¹⁰ Az egyetem fogalma és fejlődése. Scipiades Elemér dr. orvosprofesszor előadása a tudományos szövetség vasárnapi alakuló ülésén. II. *Dunántúl*, 1925. február 11. 2.

¹¹¹ Megalakult Mohácson az Erzsébet egyetem tudományos szövetségének helyi csoportja. *Dunántúl*, 1925. november 12. 2.

¹¹² Megalakult az egyetem barátainak jog- és társadalomtudományi szakosztálya. *Dunántúl*, 1925. február 4. 2.

¹¹³ Kérészy Zoltán dr. egyetemi tanár előadása az országgyűlés két házáról. *Dunántúl*, 1925. március 27. 4.

¹¹⁴ Az orvosi szakosztály működéséről bővebben: DEZSÓ 2022d.

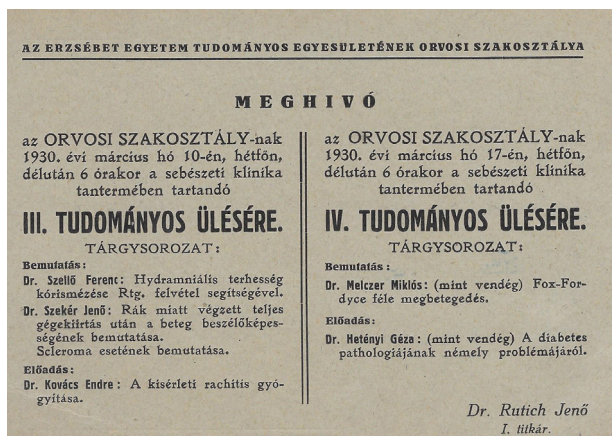
¹¹⁵ Védekezés a rákos betegségek ellen. *Dunántúl*, 1926. január 31. 4.

államtitkár, gyógyszer-tan-profesz-szor tiszteletére emléküléseket is rendeztek. Ezeket egy arra felkért professzor vagy nagynevű külföldi előadó egy-egy nagyobb lélegzetű előadás megtartására kapott lehetőséget. A szakosztály előadásainak és a betegbemutatók eredményeinek rövid kivonatát, a szakosztály üléseinek jegyzőkönyveit 1944-ig külön füzetekben¹¹⁶, valamint az *Orvosi Hetilap* hasábjain is olvashatták az érdeklődők.

1925 februárjának végén a Természettudományi és Közegészségügyi Szakosztály is megalakult. Bár az egyetemnek nem volt természettudományi kara, igény mutatkozott arra, hogy olyan, nagyközönség számára is vonzó programokat nyújtsanak természettudományi, orvostudományi, közegészségügyi témákban, melyeket az orvostudományi szakosztály keretén belül nem érthettek el, hiszen ez utóbbi előadásai főként a gyakorló orvosokat, orvostanhallgatókat célozta meg. A szövetség céljaként egyrészt a természettudományok szakszerű ápolását és előrevitelét határozták meg, másrészt a tudományok vívmányainak közlését, közvetítését a társadalom különböző rétegei

Közegészségügyi előadások

A pécsi egyetem közegészségügyi intézetének akciója keretében 1925 januárjában vidéki előadókörútra indult Heim Pál, Fenyvessy Béla, Vasváry Ferenc professzor és Gáspár János tanársegéd, mely során a meglátogatott községek népegészségügyi helyzetét tanulmányozták, előadásokat tartottak és tanácsokkal látták el a résztvevőket. Első ilyen kiszállás úticélja 1925. január 17-én Olasz község és hat szomszédos falu volt.¹¹⁷ Majd 1925-ös év folyamán Tamási, Baja, Mohács, Kővágószőlős, Dunaszekcső, Németbóly, Barcs, Szigetvár településeken is előadásokat tartottak. 1928-ra az előadók sora Ángyán János, Scipiades Elemér, Entz Béla professzorokkal bővült.

14. kép – Meghívó az Orvostudományi Szakosztály ülésére

felé. A város és az egyetem közegészségüggyel foglalkozó szakemberei lehetőséget láttak a szakosztály működése kapcsán arra, hogy szélesebb közönséget érjenek el felvilágosító előadásaikkal. Rhorer Lászlót választották a szövetség elnökévé, aki az első tudományos előadás megtartását is magára vállalta, *Az elektromosság termelése közvetlenül szénből* címmel. A szövetség alelnöke Ludwig Ferenc városi tiszti főorvos, üléselnöke Fenyvessy Béla volt. A természettudományos témák (fizika, kémia, földrajz stb.) és közegészségügyi, felvilágosító előadások mellett művészettörténeti, zenetörténeti témák is helyet kaptak a programban. Ez utóbbiak akkor jelentek meg az előadások között, amikor 1940-ben a bölcsészettudományi kart bezárták, és ezzel a bölcsész tudományos szakosztály működése is megszűnt.¹¹⁸

¹¹⁶ ETE JEGYZŐKÖNYV 1925–1941.

¹¹⁷ A pécsi egyeten [sic!] akciója Baranya közegészség ügyének megjavítására. *Dunántúl*, 1925. január 15.

¹¹⁸ Az Erzsébet egyetemi természettudományi és egészségügyi társulat első népszerű előadása. *Dunántúl*, 1925. február 20. 2.

Utolsóként a Bölcsész-, Nyelv- és Történelemtudományi Szakosztály alakult meg 1925. március 26-án. Az ülést (Halasy-)Nagy József prorektor nyitotta meg, aki beszédében kifejtette, hogy „a tudomány nem zárkózhatik el a világtól, mert ahogy a fény is eljut a legkisebb zugba is, hogy a maga világosságával ragyogjon ott, úgy a tudománynak is ki kell menni a zárt falak közül, hogy a maga fényét ott szórja szét... A tudományos szövetség célja, hogy a tudományos érdeklődésű embereket önmagába egyesítse, társadalmi, hivatali keretektől menten.”¹¹⁹ Nagy arról is szólt, hogy jó együttműködést kívánnak folytatni más közművelődési szervezetekkel is, nem akarják háttérbe szorítani a már meglévő egyesületeket, hanem együttműködni, intenzívebbé kívánják tenni a munkát.

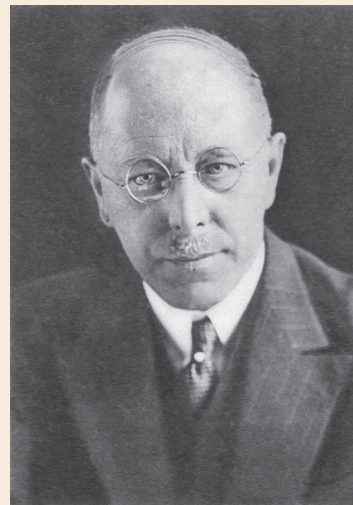
Az első néhány évben igen rendszertelenül tartott a szakosztály előadásokat. A bölcsész előadások azonban igen népszerűek voltak, nagy tömeget vonzottak. Ezért a szakosztály a harmincas évek elejétől igyekezett rendszeresebbé tenni rendezvényeit, az előadások változatos témájúak voltak, pécsi, hazai és külföldi előadók szerepeltek a meghívottak között. A bölcsész szakosztály hozta el az első külföldi előadót is Aldo Dami svájci publicista és irodalomtörténész személyében, aki 1930. október 25-én *L'essence de la création littéraire a propos du centenaire du romantisme (Az irodalmi alkotás lényege a romantika századik évfordulóján)* címmel tartott előadást. A bölcsészettudományi kar megszűnte után a szakosztály is befejezte munkáját, feladatainak egy részét, a bölcsész előadások tartását a természettudományi szakosztály vállalta fel.

Prominens vendégek az egyetemen

Carl Heinrich Becker látogatása

1926-ban az Erzsébet Tudományegyetem vendége volt Carl Heinrich Becker politikus, orientalista, aki 1925 és 1930 között a porosz kultuszminiszteri posztot is betöltötte.¹²⁰ A látogatás nem volt előzmények nélküli, hiszen az előző évben Becker Klebelsberg Kuno kultuszminisztert látta vendégül Berlinben. Pécs és az Erzsébet Tudományegyetem Becker május 25-től június 3-ig tartó magyarországi tanulmányútjának utolsó állomását jelentette, amelynek keretében a budapesti és a debreceni egyetemeket is meglátogatta. Becker kíséretének tagja volt Gragger Róbert, a berlini egyetem Magyar Intézetének alapítója és az ottani Collegium Hungaricum első igazgatója, akit 1925-ben az Erzsébet Tudományegyetem tiszteletbeli nyilvános rendes tanárává neveztek ki.

A porosz kultuszminiszter június 2-án reggel érkezett vonattal Pécsre Klebelsberg és Gragger társaságában. A főpályaudvaron a ciszterci gimnázium diákjai, az Americana és a Turul Bajtársi Szövetség, a Pius Gimnázium zenekara, Fischer Ferenc főispán, Nendtvich Andor polgármester, Bakay Lajos

15. kép – Carl Heinrich Becker (1876–1933)

¹¹⁹ Az egyetemi szövetség bölcsész, nyelv és történelem tudományi szakosztálya is megalakult. *Dunántúl*, 1925. március 27. 2.

¹²⁰ SZABÓ 1940. 68.

rektor, valamint az egyetem tanácsa fogadta a vendégeket. A rövid köszöntők után autóval indultak a Sebészeti Klinikára, az utcák mentén a közép- és elemi iskolák tanulói álltak sorfalat.

A sebészeti, szemészeti és belgyógyászati klinikák megtekintése után bementek a kórházi kápolnába is, amely valamikor török mecset volt. A *Dunántúl* tudósítója szerint „a porosz kultuszminiszternek a figyelmét teljesen lekötötte a török világnak ez az épségben maradt emléke. Becker porosz kultuszminiszter ugyanis az izlamizmus tanára és erről még most mint kultuszminiszter is előadásokat tart a berlini egyetemen.”¹²¹ Ezután a gyermekklinikát, majd a Rákóczi úti központi épületet látogatták meg. Becker itt a *Pécsi Naplónak* a következőképpen nyilatkozott: „A legnagyobb csodálattal tölt el, amit a pécsi egyetemen alkalmam volt láthatni. Rendkívül meglepő a pécsi egyetem fejlettsége, épületeinek tökéletessége, ami annál inkább elismerést érdemlő, mivel itt alig néhány éve van egyetem. Amit Pécsen rövid idő alatt sikerült a semmiből úgyszólván teremteni, minden elismerést megérdemel. Áll ez különösen az egyetemi klinikákra, melyeknek berendezése oly tökéletes és abszolút precíz, hogy bármilyen kritikát kiállnak. Kívánom, hogy a pécsi egyetem abban az iramban folytassa fejlődését, mint, amilyenben három év óta halad. Örömmel és elismeréssel töltöttek el a látottak.”¹²²

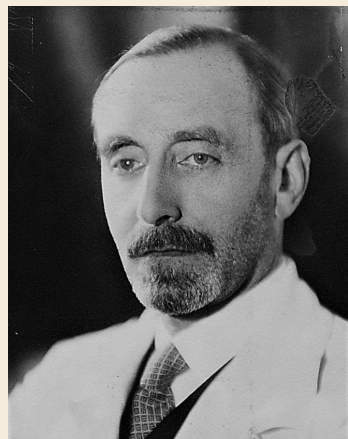
Az egyetemen az utolsó állomás a szülészeti klinika volt, ezután a városnézés kötelező elemei következtek: a székesegyház, az ókeresztény sírkamrák, a dzsámi és az egyetemi könyvtár. A küldöttség egy óraker banketten vett részt az Arany Hajó étteremben majd autóval Németbólyba mentek herceg Montenuovo Nándor meghívására. A küldöttség még aznap Szentlőrincre utazott tovább, ahol Mándy Samu nemzetgyűlési képviselő vendégei voltak. Becker másnap Bécsen keresztül utazott vissza Berlinbe.

A látogatás Klebelsberg számára fontos alkalom volt egyetemfejlesztési eredményeinek bemutatására, valamint a német–magyar kultúrdiplomáciai kapcsolatok elmélyítésére. Ez a törekvése eredményesnek bizonyult, ugyanis a tanulmányútról Becker beszámolót készített a porosz kormány tagjai számára, amelyben többek között elismerően nyilatkozott arról, hogy Magyarországon jelentős anyagi ráfordítással egyszerre három új vidéki egyetemet építenek ki.

Robert Debré látogatása

Robert Debré francia orvos, bakteriológus, a modern gyermekgyógyászat egyik alapítója 1937 márciusában többnapos magyarországi látogatása során az Erzsébet Tudományegyetem Gyermekklinikáján is tartott előadást. A látogatás programját Papp Karola gyermekgyógyász, a budapesti Országos Társadalombiztosító Intézet kórházának főorvosnője szervezte, aki korábban Debré párizsi intézetében kanyaróval kapcsolatos kutatásokat folytatott.¹²³

Robert Debré Claude nevű lánya és Papp Karola kíséretében március 15-én este 23 óraker vonattal érkezett Pécsre. A pályaudvaron az orvosi kar munkatársai fogadták. A vendégek Ángyán János belgyógyász professzornál szálltak meg. Másnap, március 16-én Debré megtekintette a Gyermekklinikát Duzár József klinikaigazgató vezetésével.¹²⁴

16. kép – Robert Debré (1882–1978)

121 Becker porosz külügyminiszter és Klebelsberg Kunó gróf Pécsen. *Dunántúl*, 1926. június 3. 3.

122 „A legnagyobb csodálattal tölt el, amit Pécsen láttam“ [...]. *Pécsi Napló*, 1926. június 3. 1.

123 Debré Róbert dr. világhírű francia professzor előadása Pécsen. *Dunántúl*, 1937. március 19.

124 PTE ETKK EGY Duzár József levele Ángyán Jánosnak, 1937. február 25.

A gyermekklinika tantermében 12 órakor kezdődő előadást az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetsége Orvostudományi Szakosztálya szervezte, annak VI. tudományos ülése keretében.¹²⁵ Az előadás előtt Duzár József üdvözölte a vendégeket, majd ismertette Robert Debré tudományos pályáját. A *Gyermekkori gümőkór kezdetei* című előadását Debré francia nyelven tartotta az orvosi kar tanárai és hallgatói előtt. Az előadás közben röntgenfelvételeket vetített ki a tuberkulózis korai tüneteinek szemléltetésére. Debré hangsúlyozta, hogy a betegség korai megállapításában a röntgenfelvételek mellett nagy szerepe van a szondával kiemelt gyomortartalom bakteriológiai elemzésének is, valamint felhívta a figyelmet a korai felismerés és az azonnali intézkedések fontosságára a gyógyításban.¹²⁶ Az előadás után megköszönte a figyelmet és kifejezte reményét, hogy a francia–magyar szellemi együttműködést, melynek a világháború óta ez volt az egyik első megnyilvánulása, sikerül állandóvá tenni. Hangsúlyozta, hogy a francia tudományos körök mindig őszinte kollegialitással fogják fogadni a magyar kartársakat.¹²⁷

A tudományos program végeztével megmutatták a vendégnek a francia emlékművet, majd a mecseki üdülőszállóban tartottak ebédet. Debré a pohárköszöntőkre válaszul kiemelte a tudományok művelőinek országhatároktól és politikai ellentétektől független összetartozását.¹²⁸ A professzor még aznap délután visszautazott Budapestre, ahol másnap az Orvosi Továbbképzés Központi Bizottságának meghívására tartott előadást. Március 18-án a szegedi egyetemre látogatott, ezután Belgrádon keresztül Isztambulba utazott az Orient Expressszel.¹²⁹

Azt, hogy a látogatás későbbi szakmai kapcsolatok kialakítását tette lehetővé, Debré április 10-én Párizsban kelt, Duzár Józsefnek címzett levele bizonyítja: „*Remélem, hogy ez a látogatás a kiindulópontja lesz egy termékeny együttműködésnek facultásaink között, és kérem Önt, küldje hozzám hallgatóit, ha Párizsba jönnek és küldjön nekem klinikájának dolgozataiból, amelyek megjelenhetnének francia folyóiratokban.*”¹³⁰

Corvin Mátyás Egyesület

1927 februárjában alakult meg a budapesti Corvin Mátyás Olasz–Magyar Egyesület Pécsi Alosztálya, mely belépett a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetségébe. Az első ülést Kastner Jenő nyitotta meg, és ismertette az alakuló egyesület céljait, melyek között ingyenes olasz nyelvtanfolyamok indítása, az olasz irodalom és művészet történetének magyar és olasz nyelven való ismertetése szerepelt. Ezenkívül a magyar közönség számára a nagy olasz városok kultúrájának, életének és fejlődésének bemutatását is feladatuknak tekintették.¹³¹

1927. április 29-én az egyesület díszközgyűlést tartott, melynek fontosságát mutatja, hogy azon Berzeviczy Albert, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, az Országos Corvin Mátyás Egyesület elnöke is megjelent. Az olasz követség képviselői mellett, a püspökség és a város előkelőségei is megtisztelték a rendezvényt. A köszöntő beszédek

¹²⁵ PTE ETKK EGY Meghívó az Orvosi Szakosztálynak 1937. március hó 16-án, kedden déli 12 órakor a Gyermek klinika tantermében tartandó VI. tudományos ülésére.

¹²⁶ Robert Debré tanár előadása a gyermekkorigümőkórról. *Pesti Hírlap*, 1937. március 18. 13.

¹²⁷ Debré Róbert dr. világhírű francia professzor előadása Pécsen. *Dunántúl*, 1937. március 19.

¹²⁸ Debré Róbert dr. világhírű francia professzor előadása Pécsen. *Dunántúl*, 1937. március 19.

¹²⁹ PTE ETKK EGY Papp Karola levele Duzár Józsefnek. Szeged, 1937. március 19.

¹³⁰ PTE ETKK EGY Robert Debré levele Duzár Józsefnek. Párizs, 1937. április 10.

¹³¹ Megalakult a Corvin Mátyás olasz-magyar társulat pécsi alosztálya. *Dunántúl*, 1927. február 27. 3.

után Paolo Calabro egyetemi olasz lektor tartott Dantéről olasz nyelvű, majd Várkonyi Hildebrand *Monte Cassino és Assisi* címmel magyar nyelvű előadást.¹³²

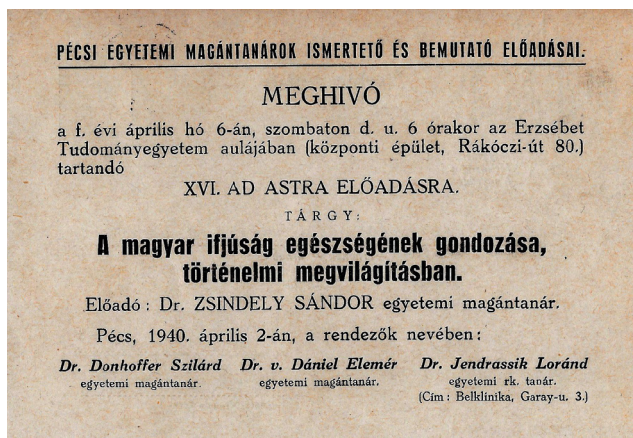
1927 decemberében ismét ünnepi ülést tartottak, azon alkalmából, hogy Lukinich Imre az év tavaszán Olaszországtól visszakapott két Corvinát bemutatta Pécssett. A kiállításához kapcsolódva több előadást is meghallgathatott az érdeklődő közönség.¹³³ A következő tanév szeptemberében meghirdette az egyesület a nagyközönség számára ingyenes olasz nyelvi kurzusait, melyet ezután évente megismételtek.¹³⁴ A harmincas évek közepéig volt aktív az egyesület, ezután már csak a budapesti szervezet rendezvényeit népszerűsítették Pécssett.

Ad Astra előadások

1939-ben indult meg az egyetem *Ad Astra* előadássorozata, mely Pécs kultúréletében új színfoltot, az egyetem magántanárainak pedig új tevékenységi területet jelentett. Ezek az előadások rendszeres alkalmat teremtettek arra, hogy az egyetemen folyó kutatásokat megismertessék a város közönségével.¹³⁵ Előzményeként 1938-ban már rendeztek egy előadássorozatot az egyetemi magántanárok szervezésében, mely során Karg Norbert magántanár, az egyetem gazdasági hivatalának igazgatója a kórházi igazgatással, kórházvezetéssel kapcsolatos problémákról értekezett.¹³⁶

A már *Ad Astra* névre keresztelt valódi előadássorozat Birkás Géza rektor támogatásával és irányításával indult meg 1939-ben az egyetem valamennyi fakultásán, az ott oktató magántanárok szervezésében. A célkitűzés szerint

„az előadások tárgya a legkülönfélébb s a tudományok és ismeretek, kérdések és mozgalmak nagy változatosságát öleli majd fel. Az előadások nem lesznek szakszerűek s e tekintetben különbözni fognak az egyetem tudományos egyesületéhez tartozó szakosztályok előadásaitól. Különbözni fognak azonban mindazon népszerű előadásoktól is, melyeket különböző előadóegyesületek kereteiben tartottak eddig Pécssett. Az orvosi és természettudományi előadásokat a szemléltetés eszközeinek bőséges felhasználása, kísérletek, képek, készítmények bemutatása teszi majd elérhetővé és változa-

17. kép – Meghívó *Ad Astra*-előadásra

¹³² A pécsi Korvin Mátyás Egyesület díszközgyűlése Berzeviczy Albert elnöklése alatt. *Dunántúl*, 1927. április 30. 2.

¹³³ A Korvinák Pécssett. A Korvin Mátyás Egyesület ünnepi ülése. *Dunántúl*, 1927. december 3. 3.

¹³⁴ A Korvin Mátyás Egyesület ingyenes olasz nyelvkurzusai. *Dunántúl*, 1927. október 1. 2.

¹³⁵ RAVASZ II. 1983. 125.

¹³⁶ A kórházügy és kórházépítés multja. Karg Norbert előadása. *Dunántúl*, 1938. április 5. 7.

tossá. (...) Az »ad astra« sorozat előadói egyrészt az egyetem professzorai és magántanárai lesznek, jórészt ismert és híres nevek, számosan azonban olyanok is, akiket előadóként nem, vagy alig volt alkalma eddig megismernie a város közönségének. Nagy számban kíván azonban a sorozat vendéglelőadókat is foglalkoztatni: érdekes egyéniségeket, akik tudományos, illetve közéleti tevékenységükről s az őket leginkább foglalkoztató problémákról fognak előadásuk révén tájékoztatást nyújtani.¹³⁷

Az első meghívott Antal István igazságügyi államtitkár volt, aki *Parlamentarizmus és összeférhetetlenség* címmel tartott előadást.¹³⁸

A helyi sajtó is nagy figyelemmel kísérte az új közművelődési előadássorozat születését. A *Dunántúln*ban több figyelemfelhívó cikk is ismertette – napokkal az előadások előtt – a következő témát, rövid életrajzot közölt az aktuális előadóról, bemutatva addigi tudományos és közéleti eredményeit. Mindig felhívták a nagyközönség figyelmét arra, hogy a téma közérthetően, sok szemléltetőeszközzel – vetített képekkel, filmrészletekkel, kísérletekkel – színesítve kerül bemutatásra. Az előadások után pedig rövid kivonatot közöltek az elhangzottakról.

Az 1939/40-es tanévben egyes tematikájú volt a rendezvény. Majd egy évig szüneteltek az előadások, az 1941/42-es tanévre azonban egységes előadássorozatot hirdettek a *Magyarság jövője és sorskérdései* címmel, mellyel véget is ért a magántanárok *Ad Astra* előadásainak sora.¹³⁹

A Maurinum blokkelőadásai

Az 1929-ben megnyitott Szent Mór Kollégiumban is indult egy tudományos ismeretterjesztéssel, az egyetemi hallgatók tudásbővítésének céljával létrehozott előadássorozat, melyet később a Maurinum blokkelőadásai¹⁴⁰ címmel hirdettek meg. A rendezvény iránti igényt a kollégium hallgatói fogalmazták meg azzal a céllal, hogy az intézményben létrejött tudományos blokkok hívhassanak nagynevű előadókat, akik a legfrissebb tudományos eredményeket, érdekességeket megosztják a hallgatókkal. Az első alkalommal a kollégium orvostanhallgatói Entz Béla professzort, orvostudományi dékánt kérték fel, aki a vérről tartott előadást.¹⁴¹ Hamarosan a jogszhallgatók is meghívták az első előadót a Szent Mór Kollégiumba. A joghallgatók felkérésére 1929. december 4-én Irk Albert tartott előadást a *Jogtudomány helyzete a világháború után* címmel.¹⁴² A bölcsészhallgatók Birkás Gézát kérték fel az első előadás megtartására, aki a párizsi egyetemről tartott vetített képes beszámolót 1930. február 20-án. A téma sokakat érdekelhetett, ezért valamennyi kar hallgatóit és a város lakosságát is várták a kollégiumba.¹⁴³

¹³⁷ Új nyilvános előadássorozat az egyetemen. Az első előadást Antal István dr. államtitkár tartja. *Dunántúln*, 1939. január 22. 3.

¹³⁸ Új nyilvános előadássorozat az egyetemen. Az első előadást Antal István dr. államtitkár tartja. *Dunántúln*, 1939. január 22. 3.

¹³⁹ Az Ad Astra előadások megkezdése. *Dunántúln*, 1941. december 3. 6.; Fényesen sikerült az Ad Astra megnyitó előadása. Dr. vitéz Nagy Iván előadása nagy tetszést aratott. *Dunántúln*, 1941. december 13. 4.

¹⁴⁰ A blokkelőadásokról bővebben: DEZSŐ 2022b.

¹⁴¹ A Maurinum tudományos előadássorozata. *Dunántúln*, 1929. november 26. 4.

¹⁴² Tudományos előadás a Maurinumban. *Dunántúln*, 1929. december 1. 9.

¹⁴³ Tudományos előadás a Maurinumban. *Dunántúln*, 1930. február 18. 5.

A Maurinum előadásait egészen 1944-ig rendszeresen, havonta 2–3 alkalommal rendezték meg. Eleinte főként az Erzsébet Tudományegyetem karain oktató professzorokat hívták meg, az előadások zöme az ő nevükhöz fűződik. De igyekeztek más egyetemekről is felkérni előadókat, valamint országgyűlési képviselők, egyházi személyek, orvosok, katonatisztek, középiskolai tanárok is tartottak előadásokat. Olyan egyetemi hallgatók is lehetőséget kaptak bemutatkozni, akik tudományterületükön jelentősebb kutatási eredményeket tudtak felmutatni. Azok a hallgatók, akik külföldi tanulmányúton vagy egyetemeken töltöttek el hosszabb időt, élménybeszámolót tartottak a blokkelőadások keretében.

Az utolsó blokkelőadások 1944 februárjában hangzottak el,¹⁴⁴ a háború után már nem volt lehetőség az előadásorozat folytatására.

***A Kisebbségi Intézet ismeretterjesztő és kulturális rendezvényei*¹⁴⁵**

A kisebbségi kultúrnapokat Csuka Zoltán, a *Láthatár* folyóirat szerkesztője és Faluhelyi Ferenc, az egyetemi Kisebbségi Intézet vezetője szervezte. A rendezvények célja az volt, hogy felkeltsék az érdeklődést a kisebbségek kulturális élete iránt, valamint hangsúlyt helyeztek a határon túli magyar kisebbség és az anyaország közötti kapcsolatok ápolására is.

1935-ben öt erdélyi író érkezett Pécsre, a Janus Pannonius Társaság meghívására: Kemény János, Molter Károly, Nyíró József, Szemlér Ferenc és Tompa László. Utóbbi például előadásában az erdélyi magyarság kulturális életéről beszélt, majd a résztvevők a közönség kérdéseire válaszoltak. 1935 novemberében a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége és a Nemzetközi Jogi intézet hirdetett kisebbségi előadásorozatot. Az előadások célja az volt, hogy a nagyközönséget tájékoztassák a kisebbségben élő magyarság sorsáról, valamint a magyarországi nemzetiségekről.

1937 júniusában tartották meg az első kisebbségi kultúrnapot. A kultúrnap témája az utódállamokkal való gazdasági kapcsolatok kisebbségben élő magyarokra gyakorolt hatása volt. A kultúrnapok nemcsak Pécs város és a megye életében játszottak fontos szerepet, hanem országosan és a határokon túl is visszhangot keltettek. Délelőtti neves előadókkal gazdasági ankétot tartottak, majd este színházi műsor zárta az eseményt, melyen Reményik Sándor, Szombathy Viktor, Tamás Lajos, Tamási Áron és Mécs László adta elő egy-egy művét.

A második kisebbségi kultúrnapra 1938. május 12-én került sor, és hasonlóan zajlott, mint az előző. A délelőtti gazdasági ankét után a színházban tartott kultúresten Aradi Zsolt, Kiss Jenő, Nyíró József adtak elő műveikből egy-egy részletet, de Mécs László is küldött néhány új verset, melyeket Faluhelyi Veronika tolmácsolt a közönségnek. A második kultúrnapot követően 1938 augusztusában a Magyarok Világkongresszusa résztvevői számára rendezett ünnepséget az Intézet. Az összejövetelen két előadót hallgathatott meg a közönség: Bisztray Gyula miniszteri titkár a felvidéki, erdélyi és vajdasági irodalomról, míg Szollár István pécsi tanársegéd a Kisebbségi Intézet munkájáról beszélt.

A harmadik kisebbségi kultúrnap 1939. február 12-én a Felvidék visszatérésének jegyében zajlott le. A színházban tartott délelőtti rendezvényen Jaross Andor miniszter beszélt a Felvidék visszacsatolásának jelentőségéről. Majd kulturális műsor következett.

¹⁴⁴ Két érdekes előadás a Maurinumban. *Dunántúl*, 1944. február 9. 4.

¹⁴⁵ Az alfejezet Bédi Imre: *A Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet* c. munkájának *Az intézeten kívüli ismeretterjesztés – kulturális rendezvények* fejezete alapján készült: BÉDI 1994. 77–89.

A negyedik kultúrnap 1939. december 9-én Erdéllyel foglalkozott. Oberding József György kolozsvári gazdasági szakíró Erdély történelmi változásairól, Balogh Árpád professzor Erdély gazdasági kincseiről, Horosz Béla, a kolozsvári *Keleti Újság* munkatársa Erdély gazdasági lehetőségeiről, Nyíró József író *A magyarság gazdasági helyzete Romániában a múltban és a jelenben* címmel tartott előadást. Este itt is kultúrest zárta a programot, melyen Balogh Artúr, Kiss Jenő, Zsembery Elvira, Faluhelyi Veronika és Nyíró József léptek fel.

Az utolsó, Délvidéki Kultúrnap 1941. június 8-án került megrendezésre. A dél-eltti anketon Antalfia Antal miniszteri tanácsos a népművelés feladatairól beszélt, majd Krámer Gyula, a Közművelődési Szövetség elnöke 22 év rövid áttekintését adta, Drakóczy Ede, az óbecsei Népkör elnöke a kör munkáját mutatta be. Ezt követően Nagy Iván, az újvidéki *A Nép* szerkesztője a jugoszláviai magyarság népi mozgalmait ismertette. Deák Leó, a délvidéki magyarság egyik vezetője pedig a felvidéki, erdélyi és délvidéki magyarság sorsát hasonlította össze. Az esti irodalmi összeállítást a rádió is felvette, és 1941. június 11-én sugározta.

A kisebbségi kultúrnapok sorozata ezzel lezárult, 1943 áprilisában még sor került egy Felvidéki Estre, de ez már jóval szerényebb keretek között zajlott le, mint az előző kultúrnapok.

*Nyári Egyetem*¹⁴⁶

Magyarországon elsőként Debrecenben tartottak nyári egyetemet 1927-ben. Az ismert külföldi nyári tanfolyamok mintájára szerettek volna egy hasonló rendezvényt létrehozni Magyarországon is azzal a céllal, hogy a külföldi ifjúsággal is megismertessék hazánk kulturális értékeit, illetve a magyar diákok tudjanak külföldi társintézmények hallgatóival szakmai és emberi kapcsolatokat kiépíteni. Az Erzsébet Tudományegyetem vezetősége és tanárai ismerték és részt vettek hallgatóként és előadóként is mind a debreceni, mind az esztergomi nyári egyetemeken.¹⁴⁷ Bizonyára a pozitív tapasztalatok is közrejátszottak abban, hogy az Erzsébet Tudományegyetem Tanácsa elhatározta, hogy 1934-től létesít egy saját nyári egyetemet. Létrehozásának fő kezdeményezője és szervezője Koltay-Kastner Jenő bölcsészprofesszor volt. A nyári egyetem szervezői a programot úgy állították össze, hogy az előadások egy része a modern ember problémáit tárgyalja, a másik része pedig a Dunántúl természeti kincseit és szellemi életét ismertesse, e programban pedig mindig kiemelt szerepet kaptak a Pannonia-kutatások. A rendezők úgy vélték, hogy ez a tematika a külföldi érdeklődőket is vonzani fogja Keszthelyre. A magyar hallgatókon kívül számos külföldi, főleg német, osztrák, olasz, lengyel, finn és észti hallgatója volt az előadásoknak.¹⁴⁸

A nyári egyetemek igazgatói:

- Koltay-Kastner Jenő (1934–1936)
- Tóth László (1937–1938)
- Óriás Nándor (1942–1943, 1947)

¹⁴⁶ Az ETE nyári egyetemének történetéről bővebben: DEZSŐ 2022c.

¹⁴⁷ Például Halasy-Nagy József az 1928-as Debreceni Nyári Egyetemen tartott két filozófiai előadást. (Nyári egyetem Debrecenben. *Dunántúl*, 1928. június 20. 5.) Az 1933-as esztergomi nyári egyetemen tíz pécsi egyetemi hallgató vett részt. Vasárnap nyílik meg Esztergomban a Katolikus Nyári Egyetem. *Dunántúl*, 1933. június 23. 3.

¹⁴⁸ RAVASZ II. 1983. 124.

A tanfolyam előadásai augusztus 1-től 20-ig a Keszthelyi Gazdasági Akadémia tantermeiben magyar, német, olasz és francia nyelven folytak. Az előadók a magyar egyetemek és főiskolák tanárai, a magyar tudományos élet kiválóságai és neves külföldi tudósok soraiból kerültek ki.¹⁴⁹ Az előadások mellett kirándulások, kulturális és sportprogramok, valamint a Balaton is várta a nyári egyetemre érkezőket. Sok hallgatónak kedvezményes, illetve ingyenes szállást is tudott biztosítani 1937-től az egyetem a keszthelyi üdülőjében.

Az első nyári egyetemet 1934-ben szervezték meg. A megnyitón az egyetem kis tanácsa is képviseltette magát Weszely Ödön prorektor vezetésével, aki hangsúlyozta megnyitó beszédében a nyári egyetem megnyitásának fontosságát:

*„Egyetemünk a Dunántúl egyeteme s ezért speciális feladatául a Pannonia kutatást tűzte ki, mint ahogy az alföldi egyetemeknek az alföldkutatás speciális céljuk. Ebben a dunántúli milióban, ebben a virágzó kertben mindenkit meg fog ihletni a Dunántúl sajátos levegője, a Dunántúl múltja és jelene, természeti kincsei és szellemi élete.”*¹⁵⁰

A tanfolyamon az egyetem 24 jó tanulmányi eredményű hallgatója ösztöndíjjal (ingyenes, illetve félingyenes helyeken) vehetett részt.¹⁵¹ E mellett Baranya vármegye, Keszthely, illetve a Dunántúl törvényhatóságai és városai is küldtek területükről ösztöndíjas hallgatókat. A magyar hallgatók mellett német, osztrák és olasz csoportok is részt vettek az előadásokon.¹⁵²

Az 1935-ös évben, a nyári egyetem első napján tartották az egyetem keszthelyi diák-üdülőjének bokréta ünnepét is.¹⁵³ A rendezvényt a Balatoni Múzeum nagytermében ünnepélyes keretek között nyitották meg. Az ünnepségen megjelent József főherceg is. A hivatalos program előadásai az első nap délutánján megkezdődtek a gazdasági akadémia nagytermében. Az előadásokon 1935-ben is sok ösztöndíjas pécsi egyetemista vett részt, de nagy számban érkeztek német, olasz, osztrák és finn hallgatók is.¹⁵⁴ A tudományos előadások mellett a magyar hallgatóknak alkalma nyílt arra, hogy német, angol és olasz nyelvórákat vegyenek, a külföldi hallgatók részére pedig magyar nyelvkurzust szerveztek. Az előadásokat három témakörbe csoportosították. Behatóan foglalkozott a nyári egyetem Pannonföld kialakulásával, Magyarország ősrégészetével, másrészt Pannonföld antik szellemével, a római provinciális művészettel, az olasz földön található pannóniai vonatkozású emlékekkel, Pannónia és a római birodalom felbomlásával. Harmadrészt pedig *Magyarország és az európai műveltség* címmel vegyes témájú előadásokat gyűjtöttek csokorba.¹⁵⁵

A harmadik, 1936-os Keszthelyi Nyári Egyetem a már megszokott forgatókönyv szerint zajlott. A rendezvény megnyitó ünnepségét ebben az évben is a gazdasági akadémia nagytermében tartották. A nyitó beszédet Prinz Gyula rektor tartotta, aki a kultusz- és kereskedelmi miniszterek üdvözlését is tolmácsolta.¹⁵⁶ A nyári egyetem kiemelt rendezvé-

149 RAVASZ II. 1983. 125.

150 WESZELY Ödön: A nyári egyetemek. *Dunántúl*, 1934.

151 A keszthelyi nyári egyetem ösztöndíjasai. *Dunántúl*, 1934. június 15. 5.

152 SZABÓ 1940. 101.

153 SZABÓ 1940. 107.

154 Augusztus elsején nyílik meg a keszthelyi nyári egyetem. *Dunántúl*, 1935. július 25. 3.

155 Külföldi és magyar előadók a keszthelyi nyári egyetemen. *Pécsi Napló*, 1935. július 26. 2.

156 Vasárnap megnyílt a Keszthelyi Nyári Egyetem. *Dunántúl*, 1936. augusztus 4. 3.

nye volt a *Búza Napok*, ez adta az előadások fő tematikáját is, mely a magyar búza termelése, nemesítése, kihasználása és értékesítésének módja volt.¹⁵⁷

Az 1937-es évben már a negyedik nyári egyetem nyitotta meg kapuit Keszthelyen. Ebben az évben az újonnan átadott egyetemi üdülőköt is birtokba vehették a diákok, mely a program ideje alatt a külföldi férfi hallgatóknak adott szállást.¹⁵⁸

A nyári egyetem megnyitására a hagyományoknak megfelelően augusztus 1-jén a gazdasági akadémia nagytermében került sor. A megjelenteket Dambrowszky Imre köszöntötte, majd megtartotta székfoglaló beszédét a közigazgatási bíráskodási jogról.¹⁵⁹ A hagyományos témák mellett – Pannonia-kutatás – ebben az évben is színes kínálat várta a hallgatókat. A főbb szekciók a következők voltak: *Magyarország és a római birodalom*, *Magyarország és az európai műveltség*, *A Balaton*, *Természettudomány*.¹⁶⁰

Az Erzsébet Tudományegyetem 1938-as évi nyári egyetemének ünnepélyes megnyitása augusztus elsején, a gazdasági akadémia nagytermében zajlott. Az ünnepségen

19. kép – Az 1936. évi nyári egyetem lengyel estje

Scipiades Elemér rektor és az Egyetemi Tanács tagjai, a gazdasági akadémia, a hatóságok képviselői, valamint 205 észti, német, lengyel, olasz, amerikai és sok magyar hallgató jelent meg. Kimagasló volt a külföldi vendégek aránya, 132 külföldi hallgató jelentkezett, közülük 124-en Lengyelországból érkeztek. A többiek amerikai, német, olasz és észti nemzetiségűek voltak.¹⁶¹ Az 1938-as Keszthelyi Nyári Egyetem előadásai öt tárgykört öleltek fel: *Pannónia és a római*

18. kép – Megnyitó a gazdasági akadémia épületében (1936)

¹⁵⁷ Búzanapok Keszthelyen a pécsi nyári egyetemen. *Dunántúl*, 1936. augusztus 6. 5.

¹⁵⁸ SZABÓ 1940. 110–111.

¹⁵⁹ A Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Keszthelyi Nyári Egyetemének ünnepélyes megnyitása. *Dunántúl*, 1937. augusztus 3. 1.

¹⁶⁰ Előadások a keszthelyi nyári egyetemen. *Dunántúl*, 1937. augusztus. 6. 2.

¹⁶¹ ETE ALMANACH 1939. 26.

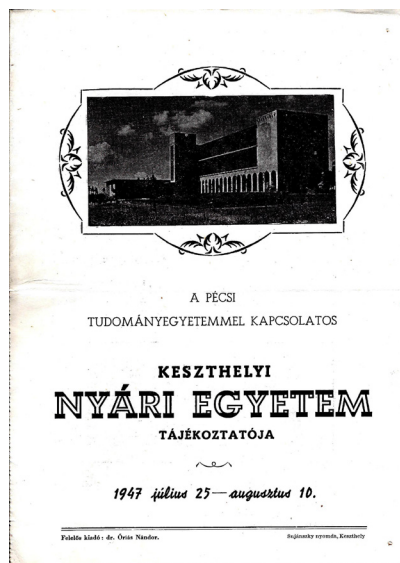
*birodalom, Európa és a magyar középkor, A mai Magyarország, Magyarország és az európai szellemi élet és végül a Balaton.*¹⁶²

1939 és 1942 között külpolitikai és anyagi okokból szünetelt a nyári egyetem megrendezése. 1942-ben ismét meghirdették, de csak magyar hallgatókat vártak a programra. Ennek ellenére sokan jelentkeztek, 98 fő vett részt az előadásokon. Az előadók is mind a magyar egyetemek – kiemelten a pécsi Erzsébet Tudományegyetem – oktatói, illetve a magyar tudományos élet jelentős képviselői voltak. Külföldi előadókat ebben az évben nem hívtak.¹⁶³

A nyolcadik, 1943-as nyári egyetemet Óriás Nándor szervezte, az előadók a legaktuálisabb problémákról szoltak a hallgatóságához.¹⁶⁴ A következő hetekben a 103 főnyi hallgatóság mintegy 29 (főként pécsi) előadó 45 referátumát hallgatta meg, melyek öt különböző témakört jártak körül: *Társadalomtan, társadalompolitika; Közegészségügy; Közgazdaságtan, gazdasági jog; Közjog, közigazgatási jog, politika, nemzetközi jog; Magyarságtudomány, történelem.*¹⁶⁵

Az utolsó Keszthelyi Nyári egyetem 1947 augusztusában került megrendezésre. Krisztics Sándor rektor megnyitó beszédében a rendezvény népszerűsítő funkcióját hangsúlyozta. A megváltozott politikai viszonyok szavaiban is megfoghatóak, hiszen arról beszélt, hogy a nyári egyetemen a munkában megfáradt dolgozók szellemi felfrissülést, továbbképzést nyerhetnek. A kétheti időtartamra csökkent nyári egyetem ideje alatt társadalomtudományi, orvostudományi, közegészségügyi, közgazdasági és mezőgazdasági témájú előadásokat hallgattak a résztvevők.¹⁶⁶

Az Erzsébet Tudományegyetem Keszthelyen megrendezett nyári egyeteme – a többszöri megszakítások és működtetési problémák ellenére – sikeres rendezvény volt, bár nem vált olyan jelentőssé, mint a Debreceni Nyári Egyetem. A szervezők igyekeztek egyedi profilt adni a keszthelyi rendezvénynek a Pannonia-kutatások, illetve speciális dunántúli témák kiemelésével. A külföldi hallgatók részvételével lehetőségük nyílt a magyar hallgatóknak más országok egyetemistáival kötetlenebb kapcsolatot kialakítani, illetve megismertetni velük hazánk kulturális értékeit, történelmét és az Erzsébet Tudományegyetem eredményeit.

20. kép – Meghívó az utolsó nyári egyetemre

¹⁶² Nemzetközi érdeklődés a keszthelyi nyári egyetem iránt. *Dunántúl*, 1938. május 29. 5.

¹⁶³ Augusztus 1-től 20-ig tartják meg a keszthelyi Nyári Egyetem előadásorozatát. *Pécsi Napló*, 1942. július 30. 4.

¹⁶⁴ ETE ALMANACH 1943. 27–28.

¹⁶⁵ Vasárnap nyílik meg Keszthelyen a pécsi egyetem Nyári Egyetemének nyolcadik évfolyama. *Dunántúl*, 1943. július 27. 4.

¹⁶⁶ A test pihen, a szellem fejlődik. Megnyílt a Keszthelyi Nyári Egyetem. *Pécsi Hétfő*, 1947. július 28. 2.

Festive, Scientific and Cultural Events at the Elisabeth University

**by Krisztina Dezső, Martin Méreg,
Dóra Pálmai and Petra Polyák**

The university calendar was full of festive occasions that broke up the daily routine of teaching and research. The ceremonial opening and closing of the academic year, the awarding of doctorates for successful work, the conferring of honorary doctorates on prominent patrons, etc., were all important events in the life of the community and provided a sense of belonging. The celebrations and the scientific and cultural events and programmes that went beyond the day-to-day teaching provided a meeting place for members of a wider university community, an opportunity to discuss individual and institutional achievements, a symbolic representation of the hierarchy between members, and a means of reinforcing the stability of the community. A special celebration was the Elisabeth Day on 19 November, the name day of the Queen of the same name, which also honoured the distinguished professors who had died in the previous year and the members of the community who had fallen during the First World War. The Association of the Friends of the Elisabeth University was founded in 1921 to provide the university with sponsorship and financial resources. The Elisabeth University tried to make the results of its research available not only to its students but also to the general public in various forms of educational lectures. Several university institutions organised such programmes: the most important were the University's Scientific Association, the Ad Astra series of private lectures, the Cultural Days of the Institute for Minorities and the block lectures of the Maurinum. Between 1934 and 1947, the Elisabeth University organised the Keszthely Summer University, the aim of which was to acquaint young people from abroad with Hungarian cultural values and to enable Hungarian students to develop professional and personal contacts with students from partner institutions abroad. The main profile of the Summer University was the Pannonia Studies.